

1.02 Pregledni znanstveni članek

UDK 930.25:355.134.2(497.45=112.2)"1943/1945"

Prejeto: 5. 5. 2025

Lov za odlikovanji za hrabrost v boju proti partizanom v XVIII. vojnem okrožju, po sledih arhivskih dokumentov

PAVEL CAR

dr. zgodovinskih znanosti v pokoju
Topniška ulica 33c, SI-1000 Ljubljana
e-pošta: pavel.p.car@gmail.com

Izvilleček

Članek obravnava dokumente iz fondov državnega arhiva, ki so povezani s podeljevanjem odlikovanj pripadnikom nemških oboroženih sil v boju proti slovenskim partizanom v času druge svetovne vojne. Na slovenskih tleh, kjer so se pripadniki nemške policije, Waffen-SS in rednih oboroženih sil (*Wehrmacht*) borili proti, vsaj z nemškega stališča, neregularnim četam, so bile možnosti za pridobitev odlikovanj veliko manjše kot na ostalih, velikih bojiščih. Zato se je tu razvil celo nekakšen »lov na odlikovanja«, kot ga je v enem od svojih dnevnih povelj poimenoval *SS-Obergruppenführer und General der Polizei* Erwin Rösener. Dokumenti, predstavljeni v tem članku, prikazujejo na eni strani poizkuse poveljnikov manjših nemških enot, da bi spopade s partizani napihnil in jih prikazali kot dovolj ostre, tako da bi lahko svoje vojake predlagali za odlikovanje; na drugi strani pa nam kažejo prizadevanja *SS-Obergruppenführerja und Generala der Polizei* Rösenerja, ki je poskušal z neprestanimi smernicami in navodili za podeljevanje odlikovanj, pa tudi z opomini in celo grožnjami svojim podrejenim »lov na odlikovanja« omejiti, če ne že v celoti ustaviti. Vendar se številni od njegovih podrejenih oficirjev nikakor niso hoteli ravnati po ukazih svojega poveljnika.

Abstract

THE HUNT FOR DECORATIONS FOR BRAVERY IN THE FIGHT AGAINST
PARTISANS IN THE XVIII. MILITARY DISTRICT, FOLLOWING THE TRACES
OF ARCHIVAL RECORDS

The article discusses documents from the State Archives funds related to the awarding of decorations to members of the German armed forces in the fight against Slovenian partisans during World War II. On Slovenian soil, where members of the German police, Waffen-SS and regular armed forces [*Wehrmacht*] fought against, at least from the German point of view, irregular troops, the chances of obtaining decorations were much less than on other, larger battlefields. Therefore, a kind of "hunt for decorations" developed here, as *SS-Obergruppenführer und General der Polizei* Erwin Rösener called it in one of his daily orders. The records presented in this article show, on the one hand, the attempts of the commanders of smaller German units to inflate the

Ključne besede:

druga svetovna
vojna, Slovenija,
boj proti
partizanom,
vojaška
odlikovanja,
Erwin Rösener.

Keywords:

World War II,
Slovenia, fight
against partisans,
military
decorations,
Erwin Rösener.

clashes with the partisans and present them as sufficiently severe so that they could nominate their soldiers for decorations; on the other hand, they show us the efforts of SS-Obergruppenführer und General der Polizei Rösener, who tried to limit, if not completely stop, the “hunt for decorations” by constantly giving instructions and giving reasons for the awarding of decorations, as well as by admonishing and even threatening his subordinates. However, many of his subordinate officers absolutely refused to obey their commander’s orders.

Uvod

»Pravijo jim bleščice, prav! Z bleščicami se vodi može. Mislite, da bi može lahko spravili k boju z razlogi? Nikoli. Ti so dobri le za učenjake pri njihovih študijih. Vojak potrebuje slavo, priznanja, nagrade.« – Napoleon Bonaparte¹

»Vsak oficir, vodja enote, mora preseči lov na odlikovanja in se mora osredotočiti le na dosego cilja in ne, da v bojno poročilo za vsako bojno dejanje vključi pričakovanje za dodelitev odlikovanja.« – SS-Obergruppenführer und General der Polizei Erwin Rösener²

Že Napoleon je ugotovil, da lahko z odlikovanji pomembno motivira svoje vojake in jih tako spodbudi k večjemu pogumu in premagovanju naporov. Leta 1805 je ustanovil red Legije časti, ki je še danes najvišje in najbolj cenjeno odlikovanje Republike Francije.³

Tudi vladarji drugih, najprej predvsem evropskih dežel, so se ravno tako zavedali pomembnosti odlikovanj; tako je bila v drugi polovici 18. in prvi polovici 19. stoletja v številnih državah po vsem svetu ustanovljena dolga vrsta odlikovanj, tako redov kot medalj.⁴

Nošenje odlikovanj je povsod dvigovalo moralo vojakov; odlikovanja so bila namreč vidno priznanje poguma, ki so odlikovanim vojakom in častnikom dajala občutek ponosa. Med vojaki, ki še niso imeli odlikovanj, so ta vzbujala željo, da se tudi oni uvrstijo v krog odlikovanih izbrancev. Ko se je nemško vrhovno poveljstvo marca 1918 pripravljalo na zadnjo ofenzivo na zahodni fronti, imenovano *»Kaiserschlacht«*, je imelo ob vseh pripravah, transportih orožja in vojaškega materiala ter vežbanju čet dvig morale vojakov za enega izmed najpomembnejših elementov za uspeh ofenzive. *»Pruskim vojakom je bilo rečeno, da bodo v treh mesecih doma. Skrbno izbrani oficirji so bili čez zimo deležni posebnih inštrukcij, kako dvigniti patriotičnega duha. Vojaki so dobili mnogo več dopusta kot navadno. Odlikovanja so bila bogato deljena, posebej na cesarjev rojstni dan. Vojaške kapele so imele pogoste koncerte.«⁵*

Številni vladarji in režimi so uporabljali vojaške časti kot propagandno orodje. Izkazovanje medalj v boju je pomagalo promovirati podobo močne in hrabre vojske ter krepilo ideale junaštva in žrtvovanja v očeh vojakov in civilistov.

¹ V originalu *»On appelle cela des hochets; eh bien! c'est avec des hochets que l'on mène les hommes... Croyez-vous que vous feriez battre des hommes par l'analyse? Jamais. Elle n'est bonne que pour le savant dans son cabinet. Il faut au soldat de la gloire, des distinctions, des récompenses.«* Thibaudeau: *Mémoires sur le Consulat (1799-1804)*, str. 83–84.

² SI AS 1618, t. e. 68, f.93/IV-2, mapa *»Der Höhere SS und Polizeiführer im Wehrkreis XVIII, Führungstab für Bandenbekämpfung«, »Sonderbefehle 1944«*.

³ Prim. *L'Ordre de la legion d'honneur a l'aube du 3eme millenaire*.

⁴ Red: višje odlikovanje v več stopnjah, ki so poimenovane po nazivih srednjeveških viteških redov. Redovni znaki so pogosto umetelno izdelani iz plemenitih kovin in emajlirani. Medalja: nižje odlikovanje, običajno v obliki okrogle ploščice. Medalje imajo lahko ravno tako več stopenj; npr. zlata, srebrna, bronasta itd.

⁵ Gray: *Kaiserschlacht 1918, the final German offensive*, str. 21.

Zato ni čudno, da so si v armadah širom sveta številni vojaki nadvse prizadevali, da bi tudi na njihove prsi prišlo kakšno odlikovanje. Zato so bili pripravljeni dati vse od sebe, voljno premagovati velike napore in na bojišču pokazati pogum, čeprav včasih za ceno lastnega življenja. Vendar je prenekateri vojak iskal tudi manj zahtevne bližnjice do »bleščic«, kakor jim je pravil Napoleon.

Nemške enote na slovenskem ozemlju med drugo svetovno vojno

Ko je po kapitulaciji Vojske Kraljevine Jugoslavije glavnina nemških bojnih enot zapustila ozemlje takratne Dravske banovine, so bile na to ozemlje nameščene predvsem policijske enote, ki so imele nalogo vzdrževati red in mir; okupacijske oblasti namreč niso pričakovale kakšnega resnejšega odpora. Policijski polki, stacionirani na slovenskem ozemlju (kasneje so se preimenovali v SS-policijske polke, *SS-Polizei-Regiment*), so vse do konca vojne ostali poglavitna sila v bojih proti partizanom. Vendar se je že v letu 1942 pokazalo, da policijske enote, podrejene višjemu SS in policijskemu vodji (*Höhere SS und Polizei Führer*, HSSPF)⁶ v XVIII. vojnem okrožju⁷ *SS-Gruppenführerju und Generalleutnantu der Polizei* Erwinu Rösenerju,⁸ same ne bodo kos vedno močnejšim partizanskim enotam. Zato so bile nekatere redne enote nemških oboroženih sil, a tudi enote *Waffen-SS*,⁹ za krajši ali daljši čas napotene na slovensko ozemlje, da bi pomagale v boju s partizani. 438. divizija za posebne namene (*Division z.b.V. 438*)¹⁰ pa je

⁶ Rösener je bil 10. decembra 1941 postavljen za višjega SS in policijskega vodjo (HSSPF) v XVI-II. vojnem okrožju. Višji SS in policijski vodje (*Höhere SS und Polizeiführer*) so v svojih okrožjih poveljevali vsem vejam SS in policije. Prim. Yerger: *German Cross in Gold, Holders of the SS and Police*.

⁷ Za časa Weimarske republike je bila Nemčija razdeljena na vojna okrožja, (*Wehrkreise*, WK), ki so bila odgovorna za nabor in usposabljanje delov *Reichswehra* in pozneje *Wehrmacht*. Število vojaških okrožij je tik pred vojno doseglo številko 13. Po priključitvi Avstrije leta 1938 sta bili oblikovani še vojaški okrožji XVII. (Dunaj) in XVIII. (Salzburg). Številke XIV do XVI so bile rezervirane za motorizirane armadne korpuse, ki so imeli v sestavi t. i. »hitre čete« (motorizirane pehotne divizije, lahke divizije in tankovske divizije). XVIII. vojaško okrožje je skrbelo za vojaško varnost Salzburga, Tirolske in Štajerske, kasneje pa tudi za zasedena območja dežel Spodnje Štajerske, Koroške in Kranjske ter za urjenje nadomestnih vojaških enot na tem območju. XVIII. vojno okrožje je obsegalo dve vojni nadomestni okrožji, Gradec in Innsbruck. Prim. Tuidar: *Die Wehrkreise XVII und XVIII 1939-1945*.

⁸ Erwin Friedrich Karl Rösener (1902–1946). Končal je srednjo poklicno šolo za elektromonterje. Leta 1926 se je priključil nacistični stranki (*Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei*, NSDAP). Julija 1933 je kot *SS-Sturmbannführer* v Düsseldorfu prevzel poveljstvo nad 20. polkom SS (*20. SS-Standarte*). Rösenerjeva kariera je šla strmo navzgor; septembra leta 1936 je kot *Stabsführer* prevzel vodstvo SS-nadodseka »vzhod« (*SS-Oberabschnitts Ost*). Septembra 1940 je postal višji SS in policijski vodja (*Höhere SS und Polizei Führer*, HSSPF) »Rhein«, od decembra 1941 pa vse do konca vojne je bil na službenem mestu višjega SS in policijskega vodje »Alpenland« v XVIII. vojnem okrožju. Po vojni je bil Rösener na Rupnikovem procesu v Ljubljani zaradi vojnih zločinov obsojen na smrt z obešenjem in 4. septembra 1946 usmrčen.

⁹ Marca leta 1935 je Hitler izdal ukaz o organizaciji esesovskih oboroženih sil, SS-sile v pripravljenosti (*SS-Verfügungstruppe*, SS-VT). Te so predstavljale vojaško krilo SS z vojaškim urjenjem pod vodstvom nekdanjih častnikov *Reichswehra*. SS-VT so rastle in do konca leta 1937 so imele že tri pehotne polke. Novembra 1939 se je prvič začel uporabljati izraz *Waffen-SS*. Januarja 1940 so bile enote SS-VT preimenovalne iz dotedanjih esesovskih oznak v standardna vojaška imena; na primer *Sturm v Kompanie* (četa), *Standarte v Regiment* (polk), ipd. Med vojno sta se število in moč enot *Waffen-SS* neprestano povečevala in do konca vojne je bilo ustanovljenih kar 38 divizij *Waffen-SS*. (Prim. Kocjančič: *Red mrtvaške glave pod Alpami*).

¹⁰ *Landeschutzen Division 438* (tudi *Division z.b.V. 438*) je bila ustanovljena 1. novembra 1943 in je spadala pod nadomestno komando XVIII. vojnega okrožja v Salzburgu. Sestavljala sta jo 18. *Landeschutzen Regiment* s sedežem v Celju in 184. *Landeschutzen Regiment* s sedežem v Kranju, razen tega je divizija dajala posadko tudi za Mejni stražni odsek XVIII. (*Grenzwacht Abschnitt XVIII*). Divizija, ki je štela približno 8.000–9.000 mož, je bila v glavnem lahko oborožena. Ves čas je sodelovala v bojih proti partizanom na Gorenjskem oziroma Štajerskem in Koroškem. Prvotno je imela nalogo varovati komunikacijske zveze in pomembnejše objekte,

bila na slovenskem ozemlju ves čas, od svojega formiranja novembra 1943 vse do konca vojne.

Pripadniki nemških enot, ki so bili stacionirani na slovenskem ozemlju, so si odlikovanja lahko pridobili v glavnem le v boju proti partizanom, saj so bile ostale možnosti, kot na primer sestrelitev letala s strani protiletalskih enot in podobno, močno omejene. Partizanske sile so nemška poveljstva dojemale kot neregularne enote, sestavljene v večini iz vojaško neizvežbanih predvsem moških, a tudi žensk. V boju s partizani so bile možnosti priboriti si odlikovanje precej manjše kot na bojiščih, kjer so se nemške enote borile proti velikim, rednim sovražnim armadam. Vrhovno poveljstvo nemških oboroženih sil (*Oberkommando der Wehrmacht*)¹¹ je bilo namreč mnenja, da so boji proti partizanom oziroma civilistom brez ustreznih vojaških veščin lažji kot boji proti izurjenim sovražnikovim silam ter da je vojakom treba manj naporov in poguma, da premagajo takšnega sovražnika. To je posledično pomenilo manj hrabrih dejanj, za katera bi bila lahko podeljena odlikovanja. Razliko v pogledu nemškega vrhovnega poveljstva na boje z rednimi oziroma neregularnimi enotami nam lepo kaže dve nemški odlikovanji; za pehotno odlikovanje, zlati znak za boj iz bližine,¹² ki se je podeljeval za dosežke v bojih proti enotam sovražnih rednih armad. Pri tem je bilo treba zbrati 50 dni »bojev na nož«, medtem ko je bilo treba za podobno odlikovanje za boje s partizani, za zlati znak za boj proti banditom, zbrati dvakrat več dni, namreč kar 100 dni »bojev na nož«, saj je bilo vrhovno poveljstvo mnenja, da so boji s partizani precej lažji.¹³

Znak za boj proti banditom

Ker je partizanski boj v številnih evropskih državah dobil izjemne razsežnosti, je Hitler ustanovil poseben znak za boj proti banditom (*Bandenkampfabzeichen*). Vrhovno poveljstvo nemških oboroženih sil je tako 29. januarja 1944 objavilo:

»Führer je ustanovil poseben bojni znak za protipartizansko bojevanje, s katerim bodo kot priznanje za hrabrost in zasluge v službi odlikovani nemški vojaki, ki se proti bandam, ki jih je organizirala Moskva, borijo v gozdovih in močvirjih za vzhodno fronto ter v hribih in gorskih soteskah jugovzho-

medtem ko je s porastom NOB sodelovala v protipartizanskih akcijah skupaj s policijskimi enotami in polkom gorskih lovcev »Treeck«, ki je bil stacioniran na Štajerskem.

¹¹ Maja 1935 se je *Reichswehr* preimenoval v *Wehrmacht* (WH), ki je bil sestavljen iz treh vej: kopenske vojske (*Heer*), vojnega letalstva (*Luftwaffe*, LW) in vojne mornarice (*Kriegsmarine*; KM). Obenem je bilo ustanovljeno Vrhovno poveljstvo oboroženih sil (*Oberkommando der Wehrmacht*; OKW), sestavljeno iz Vrhovnega poveljstva kopenske vojske (*Oberkommando der Heer*; OKH), vojnega letalstva (*Oberkommando der Luftwaffe*; OKL) in vojne mornarice (*Oberkommando der Kriegsmarine*; OKM).

¹² *Nahkampfspange*; pehotno odlikovanje, ki ga je Hitler ustanovil 25. novembra 1942, »kot vidno priznanje vojakom, ki so se s hladnim orožjem v roki v bližnjem boju borili mož proti možu in hkrati kot spodbudo za nadaljnje izpolnjevanje dolžnosti.« (*Oberkommando des Heeres: Allgemeine Heeresmitteilungen 1942, Ausgabe 28*, št. 573, str. 6). Znak se je podeljeval v treh stopnjah, in sicer: 1. stopnja (bronasti znak) za 15 dni bojev iz bližine, 2. stopnja (srebrni znak) za 30 dni bojev iz bližine in 3. stopnja (zlati znak) za 50 dni bojev iz bližine. Za boj iz bližine je štel vsak boj, v katerem je vojak »videl beločnico v očesu svojega sovražnika«. Znak za boj iz bližine je bilo najprestižnejše pehotno odlikovanje. Zlato zaponko za boj iz bližine je dobilo vsega skupaj zgolj 631 pripadnikov pehote. Prim. Michaelis: *Deutsche Kriegsauszeichnungen 1939-1349 Heer-Waffen-SS-Polizei*, str. 83.

¹³ Prim. Angolia: *For Führer and Fatherland, Military awards of the Third Reich*; Patzwall: *Das Bandenkampfabzeichen 1944-1945*; Michaelis: *Deutsche Kriegsauszeichnungen 1939-1349 Heer-Waffen-SS-Polizei*; Michaelis: *The history of the 24. Waffen-Gebirgs [Karstjäger]-Division der SS and the Holders of the Anti-Partisan War badge in Gold in the Second World War*; Scapini: *The Anti-partisan Badge*.

dne Evrope, ali pa njihovi bratje v orožju iz različnih zavezniških evropskih držav.»¹⁴

Znak je bil ustanovljen v treh stopnjah; in sicer: 1. stopnja bronasti znak za 30 dni bojov iz bližine, 2. stopnja srebrni znak za 50 dni bojov iz bližine in 3. stopnja zlati znak za 100 dni bojov iz bližine proti partizanom.

Ker je bil znak za boj proti banditom namenjen v glavnem nemškimi policijskim enotam, ki so spadale pod Reichsführerja SS Himmlerja, je Hitler temu prepustil, da je izoblikoval pogoje za podelitev tega odlikovanja. Dobili so ga lahko vsi pripadniki nemških oboroženih sil, ki so se borili proti pripadnikom odporiških gibanj širom Evrope.

Himmler si je pridržal pravico, da zlate znake za boj proti banditom podeljuje osebno, da bi posebej počastil »najpogumnejše in najuspešnejše borce proti banditom«, enako kakor si je Hitler pridržal pravico, da osebno podeljuje zlato zaponko za boj iz bližine.¹⁵

Nemška odlikovanja za hrabrost in za vojne zasluge

Večina velikih držav, ki so se vojskovale v drugi svetovni vojni, je imela celo vrsto redov in medalj, ki so se podeljevale bodisi za pokazano hrabrost, bodisi za zasluge v vojskovanju.¹⁶ Medtem so imeli v Nemčiji pripadniki oboroženih sil na razpolago le dve odlikovanji, železni križec in križec za vojne zasluge z meči, vendar sta imeli obe odlikovanji več stopenj; železni križec kar osem stopenj, križec za vojne zasluge pa tri.

Železni križec (Eiserne Kreuz, EK)

Najbolj znano, a najprestižnejše nemško odlikovanje je nedvomno železni križ. Številni to odlikovanje povezujejo [zgolj] s tretjim rajhom oziroma nacizmom, vendar je odlikovanje nastalo veliko prej, že leta 1813, v času napoleonskih vojn.¹⁷

Železni križec je ustanovil kralj Friederich Wilhelm III. leta 1813, ko je bil primoran stopiti na čelo narodnega upora proti Francozom. Da bi zbrali sredstva za vojsko, so številni plemenitaši in premožni meščani darovali svoje dragulje in zlato ter v zameno dobili železne prstane z napisom »dal sem zlato za železo«. Zlato je v tistem času dobilo prizvok dekadentne kovine, medtem ko je bilo železo visoko cenjeno kot gonilna sila vojne za osvoboditev. Od tod je tudi dobilo ime najznamenitejše nemško odlikovanje – železni križ; odlikovanje, ki je bilo v primerjavi s starimi viteškimi redovi dosegljivo vsakemu, ne glede na čin ali socialno poreklo.¹⁸ Odlikovanje je bilo ustanovljeno v treh stopnjah; najnižja, 2. stopnja, se je nosila na prsih na črnem traku z dvema belima progama ob strani, 1. stopnja se je na prsi pripenjala z iglo na zadnji strani in veliki križ, ki se je nosil okoli vratu in je bil namenjen le najvišjim vojskovodjem. Odlikovanje se je podeljevalo tudi za zasluge v zaledju (resda v veliko manjšem številu), v tem

¹⁴ Michaelis: *The history of the 24. Waffen-Gebirgs [Karstjäger]-Division der SS and the Holders of the Anti-Partisan War Badge in Gold in the second World War*, str. 6.

¹⁵ Michaelis: *Deutsche Kriegsauszeichnungen 1939-1945 Heer-Waffen-SS-Polizei*, str. 106.

¹⁶ Prim. Durov: *Russkie I Sovetskoe voennie nagradi*; Hall: *British Orders, Decorations and Medals*; Dorling: *Ribbons and Medals*, Bender in Strandberg: *The Call of Duty, Military Awards and Decorations of the United States of America*; Chefdebien in Wodey: *Ordres et Decorations en France*.

¹⁷ Williamson: *The Iron Cross, A history 1813-1957*, str.12-15. Prim. Wernitz: *The Iron Cross 1813-1870-1914, The history and Significance of a Medal*.

¹⁸ Williamson: *The Iron Cross, A history 1813-1957*, str. 12-14.

primeru so bile barve pri 2. stopnji zamenjane, trak je bil bel z dvema črnima progama ob strani.¹⁹

Železni križ je bil pozneje obnovljen še trikrat; leta 1870, v času vojne s Francijo, je odlikovanje obnovil pruski kralj Wilhelm I, drugič je bil železni križec obnovljen leta 1914, ob izbruhu prve svetovne vojne, tretjič ga je 1. septembra 1939, ob izbruhu druge svetovne vojne, obnovil Adolf Hitler.²⁰ Hitler je med 1. stopnjo in velikim križem dodal še viteški križec železnega križa, ki se je ravno tako nosil okoli vratu. Ta je med vojno postopoma dobival še nove, višje stopnje; viteški križec s hrastovim listjem, s hrastovim listjem in z meči, s hrastovim listjem, z meči in diamanti ter z zlatim hrastovim listjem, meči in diamanti. Trak železnega križa je bil rdeč z belo in s črno progo ob strani.²¹

V 2. členu statuta železnega križca piše, da bo ta »podeljevan za izjemno službo in za hrabrost pred sovražnikom«.²²

V drugi svetovni vojni se železni križec ni več podeljeval za zasluge v zaledju, ampak je v ta namen Hitler ustanovil novo odlikovanje, križec za vojne zasluge z meči.²³

Križec za vojne zasluge (Kriegsverdienstkreuz, KVK)

Mesec in pol po tem, ko je Hitler obnovil železni križec, je 13. oktobra 1939, v spomin na »bitko narodov« pri Leipzigu leta 1813, ustanovil še križec za vojne zasluge. Ta se je podeljeval za zasluge, ki niso bile pridobljene v boju s sovražnikom.²⁴ Odlikovanje je imelo tri stopnje, 2. stopnjo, ki se je nosila na traku v drugi gumbnici uniforme, 1. stopnjo, ki se je na prsi pripenjalo z iglo na zadnji strani, ter viteški križec. Odlikovanje se je lahko podeljevalo z meči (med kraki križa sta bila dva prekržana meča) »za posebne zasluge pod sovražnim ognjem ali za posebne zasluge pri vojevanju [militärischen Kriegsführung]« oziroma brez mečev, »za zasluge pri vojaških nalogah, ki se niso izvajale pod sovražnim ognjem«.²⁵ Trak odlikovanja je imel enake barve kot železni križec, le da so bile te zamenjane, trak je bil črn z belo in rdečo progo ob strani. Križec za vojne zasluge je bil na rang listi odlikovanj nižje od železnega križca.

19. avgusta 1940 je bila ustanovljena še medalja za vojne zasluge kot najnižje odlikovanje križca za vojne zasluge.²⁶

Nemški križ

Kmalu je postalo jasno, da je razkorak med železnim križcem 1. stopnje in viteškim križcem železnega križa prevelik, zato je Hitler decembra 1941 ustanovil novo odlikovanje, nemški križ, ki je imel dve stopnji.²⁷ Nemški križ v zlatu se je podeljeval za pokazano hrabrost, medtem ko se je nemški križ v srebru podeljeval za zasluge v bojevanju. Med vojno je bilo podeljenih okoli 32.000 nemških križev v zlatu in 1.100 nemških križev v srebru.²⁸

¹⁹ Prav tam, str. 17.

²⁰ Prav tam, str. 66–67.

²¹ Prav tam, str. 67.

²² Prav tam, str. 67.

²³ Angolia: *For Führer and Fatherland*, str. 306–307.

²⁴ Oberkommando des Heeres: *Verordnungsblatt, Ausgabe 28*, št. 573, str. 6.

²⁵ Michaelis: *Deutsche Kriegsauszeichnungen 1939–1945 Heer-Waffen-SS-Polizei*, str. 21–27.

²⁶ Angolia: *For Führer and Fatherland*, str. 300–302.

²⁷ Prav tam, str. 328–333.

²⁸ Michaelis: *Deutsche Kriegsauszeichnungen 1939–1945 Heer-Waffen-ss-Polizei*, str. 27–32.

Število podeljenih železnih križcev in križcev za vojne zasluge

V drugi svetovni vojni je bilo podeljenih okoli 300.000 železnih križcev 1. stopnje in 5.000.000 železnih križcev II. stopnje²⁹ (po nekaterih podatkih 5.500.000),³⁰ od tega je bilo kopenski vojski (*Heer*), *Waffen-SS* in policiji (*Polizei*) podeljenih 2.300.000 teh odlikovanj.³¹

Po drugi strani so pripadniki nemških oboroženih sil dobili 300.000 križcev za vojne zasluge 1. stopnje z meči in 2.700.000 križcev za vojne zasluge 2. stopnje z meči.³² Če seštejemo številke, pomeni, da so pripadniki nemških kopenskih sil, policije in *Waffen-SS* dobili okoli 5.000.000 2. stopenj teh odlikovanj (in 600.000 1. stopenj), kar pomeni, da je bil odlikovan vsak tretji pripadnik nemških kopenskih sil. Na slovenskih tleh je bila slika bistveno drugačna; tu so si nemški vojaki »prijorili« precej manj odlikovanj; v 438. diviziji za posebne namene, ki je bila stacionirana na Štajerskem in Koroškem, je dobil železni križec 2. stopnje v letu 1944 le vsak tristoti vojak.³³

Železne križce 1. in 2. stopnje, tako kot križce za vojne zasluge 1. in 2. stopnje, so v Führerjevem imenu podeljevali poveljniki divizij in drugi oficirji na primerljivih službenih mestih.³⁴

Na delu slovenskega ozemlja, ki je spadalo pod XVIII. vojno območje, je imel *SS-Obergruppenführer und General der Polizei* Rösener pravico podeljevati le 2. stopnjo železnega križca in 2. stopnjo križca za vojne zasluge.

Na slovenskem ozemlju, ki je bilo pod nemško okupacijo, je železne križce in križce za vojne zasluge »v imenu Führerja« odobral in podeljeval *SS-Gruppenführer und Generalleutnant der Polizei* (SS-skupinski vodja,³⁵ generalporočnik Oborožene SS in policije, kasneje SS-višji skupinski vodja, general Oborožene SS in policije) Erwin Rösener,³⁶ seveda samo pripadnikom enot, ki so bile

²⁹ Williamson: *The Iron Cross, A history 1813-1957*, str. 68; Angolia: *For Führer and Fatherland*, str. 338; Kliemann: *Pour le Merite und Tapferkeitsmedaille*, str. 54; Michaelis: *Deutsche Kriegsauszeichnungen 1939-1949 Heer-Waffen-ss-Polizei*, str. 14.

³⁰ Michaelis: *Deutsche Kriegsauszeichnungen 1939-1949 Heer-Waffen-SS-Polizei*, str. 14.

³¹ Williamson: *The Iron Cross, A history 1813-1957*, str. 68; Angolia: *For Führer and Fatherland*, str. 338; Kliemann: *Pour le Merite und Tapferkeitsmedaille*, str. 54; Michaelis: *Deutsche Kriegsauszeichnungen 1939-1949 Heer-Waffen-ss-Polizei*, str. 14.

³² Michaelis: *Deutsche Kriegsauszeichnungen 1939-1949 Heer-Waffen-SS-Polizei*, str. 22; Kliemann: *Pour le Merite und Tapferkeitsmedaille*, str. 55.

³³ SI AS 1618, t. e. 211, mapa »Ldschtz. Btl. 927«, »Divisionsbefehle 1944«.

³⁴ Alt: *Die Auszeichnungen der Deutschen Wehrmacht 1939-45, Das Eiserne Kreuz 1939 2. Klasse*, str. 13.

³⁵ Položajni nazivi (in pozneje oznake) SA so postali podlaga za čine *Waffen-SS*, zaradi česar so se ti razlikovali od činovnega sistema redne nemške kopenske vojske. Najprej so pripadniki *SS-VT* nosili oznake čina (enako kot SA) na ovratniku, nakar je marca 1938 Himmler ukazal, da morajo zaradi lažjega prepoznavanja s strani redne vojske pripadniki *SS-VT* in (kasneje *Waffen-SS*) nositi oznake čina tudi na ramenskih epoletah. Te so bile enake kot pri redni vojski. Čini *SS* so se pogosto spreminjali, medtem ko je bila od leta 1943 struktura naslednja (za primerjavo so podani čini slovenske vojske iz leta 2016): vojaki: *SS-Schütze* (vojak), *SS-Oberschütze* (poddesetnik), *SS-Sturmmann* (desetnik), *SS-Rottenführer* (naddesetnik). Nižji podčastniki: *SS-Stabsrottenführer* (vodnik), *SS-Unterscharführer* (višji vodnik), *SS-Scharführer* (štabni vodnik), *SS-Standartenjunker* (višji štabni vodnik). Višji podčastniki: *SS-Oberscharführer* (praporščak), *SS-Standarten-Oberjunker* (višji praporščak), *SS-Hauptscharführer* (štabni praporščak), *SS-Sturmscharführer* (višji štabni praporščak). Častniki: *SS-Untersturmführer* (poročnik), *SS-Obersturmführer* (nadporočnik), *SS-Hauptsturmführer* (stotnik). Štabni častniki: *SS-Sturmabführer* (major), *SS-Obersturmbannführer* (podpolkovnik), *SS-Standartenführer* (polkovnik), *SS-Oberrührer* (brigadir). Generali: *SS-Brigadeführer und Generalmajor der Waffen-SS* (generalmajor), *SS-Gruppenführer und Generalleutnant der Waffen-SS* (ni primerljivega čina), *SS-Obergruppenführer und General der Waffen-SS* (generalpodpolkovnik), *SS-Oberstgruppenführer und Generaloberst der Waffen-SS* (general), *Reichsführer-SS* (čin, ki ga je nosil samo Himmler kot vrhovni poveljnik *SS*). Kocjančič: *Red mrtvaške glave pod Alpami*, str. 58–59.

³⁶ Prim. SI AS 1877, t. e. 23, fasc. 165, mapa Organizacijski štab Slovenskega domobranstva [OŠSD]: splošne in zaupne naredbe, splošne in zaupne okrožnice 1943–1945, dok. št. II.

pod njegovim poveljstvom. To so bili vsi SS-policijski polki, ki so se nahajali na delu slovenskega ozemlja, ki je spadalo v XVIII. vojno okrožje, policijska četa gorskih lovcev Alpenland, policijska pionirska četa Alpenland, policijska četa za posebne namene (*zur besonderen Verwendung, z.b.V.*) Alpenland, 181. policijska gorska poročevalska četa, štabna četa, 14. policijska tankovska četa, orožniške rezerve čete Alpenland 1, 2 in 3, 2. četa XII. policijskega stražnega bataljona, 4. četa XVII. policijskega stražnega bataljona, 5. četa XVIII. policijskega stražnega bataljona, orožništvo mariborskega in celjskega okrožja, orožništvo kranjskega okrožja, varnostna policija, železniška varnostna policija in še nekatere druge enote (po razdelilni listi, *Verteiler*, po kateri je Rösenerjev štab podrejenim enotam razpošiljal povelja in druge dokumente).³⁷

Vojakom 438. divizije za posebne namene je odlikovanja podeljeval njen poveljnik, generalporočnik Ferdinand Noeldechen.³⁸ Nenavadno je, da je imel generalporočnik Noeldechen pravico podeljevati 1. in 2. stopnjo obeh odlikovanj, Rösener pa le 2. stopnjo, kljub temu, da je bil po položaju enakovreden Noeldechenu, če ne celo višji. Razloga, zakaj Himmler Rösenerju ni podelil pravice, da bi podeljeval prvi stopnji obeh odlikovanj, avtor v literaturi in dokumentih ni mogel odkriti. Šele tik pred koncem vojne ga je Himmler pooblastil tudi za podeljevanje 1. stopnje teh dveh odlikovanj, kar je Rösener objavil v dnevnem povelju 7/45 dne 15. aprila 1945.³⁹ Tako so bili predlogi za 1. stopnjo obeh odlikovanj preko štaba višjega SS in policijskega vodje (*Höhere SS und Polizeiführer, HSSPF im Wehrkreis XVIII*; poimenovan tudi *HSSPF Alpenland*) Rösenerja posredovani Glavnemu uradu redarstvene policije (*Ordnungspolizei Hauptamt*) v Berlinu in od aprila 1944 nadalje Osebnemu štabu *Reichsführerja-SS*⁴⁰ – oddelku za odlikovanja in redove (*Personlicher Stab des Reichsführer-SS, Abt. Auszeichnungen und Orden*), vendar šele, ko jih je Rösener podpisal in s tem odobril, kar je objavil v Dnevnom povelju 19/44 z dne 19. aprila 1944:

»3. Vojna odlikovanja

b.] Predlogi za vojna odlikovanja I. stopnje, ki se morajo posredovati *Reichsführerju-SS*, so lahko na prvi strani brez podpisa poveljnika enote, vendar morajo biti podpisani s strani predlagateljevega poveljujočega – tu od višjega SS in policijskega vodje. Poveljnik enote ali nadrejeni komandant podpiše po koncu obravnave predloga. Na prednjo stran predloga za vojno odlikovanje I. stopnje se lahko napiše naslednjo adresu:

za osebni štab *Reichsführerja-SS*
– oddlek za odlikovanja in redove –
Berlin SW 011, Prinz-Albrechtstr. 8«⁴¹

³⁷ SI AS 1618, fasc. 93/III, mapa »Der Höhere SS und Polizeiführer im Wehrkreis XVIII, Führungstab für Bandenbekämpfung, 1944-1945«; »Tagesbefehle 1943«.

³⁸ Ferdinand Noeldechen (1895–1951), nemški general pehote (*General der Infanterie*, GdI). Noeldechen je bil kot polkovnik na vzhodni fronti 15. decembra 1941 odlikovan z nemškim križem v zlatu, nakar je 8. junija 1943 dobil kot poveljnik 96. pehotne divizije še viteški križec železnega križa. Maja 1943 je bil povišan v generalporočnika (*Generalleutnant*) in kmalu nato prestavljen v poveljniško rezervo (*Führerreserve*). Od oktobra 1943 do konca vojne je bil za poveljnik 438. divizije za posebne namene.

³⁹ SI AS 1618, fasc. 93/III, mapa »Der Höhere SS und Polizeiführer im Wehrkreis XVIII, Führungstab für Bandenbekämpfung, 1944-1945«; »Tagesbefehle 1944«.

⁴⁰ *Reichsführer-SS* (državni vodja SS), Heinrich Luitpold Himmler (1900–1945), je bil eden izmed najvplivnejših oseb v Tretjem rajhu. Star član nacistične stranke je sodeloval že v neuspelem poskusu prevzema oblasti Adolfa Hitlerja novembra 1923. Leta 1936 ga je Hitler postavil za načelnika nemške policije. Himmler je bil zadolžen tudi za organizacijo in upravljanje koncentracijskih taborišč, po letu 1941 pa tudi iztrebljevalnih taborišč. Kmalu po koncu vojne so ga aretirali kljub temu, da se je izdajal za navadnega vojaka. 23. maja 1945 je v zaporu storil samomor.

⁴¹ SI AS 1618, fasc. 93/III, mapa »Der Höhere SS und Polizeiführer im Wehrkreis XVIII, Führungstab für Bandenbekämpfung, 1944-1945«; »Tagesbefehle 1944«.

Šele tik pred koncem vojne je Himmler *SS-Obergruppenführer und General der Polizei* Rösenerja pooblastil tudi za podeljevanje 1. stopnje obeh odlikovanj, kar je Rösener objavil v Dnevnem povelju 7/45 dne 15. aprila 1945:

»5.) Podeljevanje vojnih odlikovanj:

a.) *Reichsführer-SS* mi je predal pravico za podeljevanje E.K. I. stopnje [železni križec] in KVK I. stopnje [križec za vojne zasluge].

Predloge za ta odlikovanja je potrebno pripraviti glede na dana navodila, sedaj le v enem izvodu, z podpisom predlagajočega poveljnika na prvi strani.

b.) Ko bom pri operacijah na bojnem polju pogumnim možem podelil vojna odlikovanja, se morajo potrebne liste s predlogi pripraviti naknadno in takoj predložiti mojemu Oddelku IIa/b. Na koncu utemeljitve mora biti opomba, da je bilo odlikovanje dne od mene že podeljeno.«⁴²

Rösener v tem povelju tudi prvič omenja možnost podelitve odlikovanja kar na bojišču, v primeru, ko bi bil sam priča junaškemu dejanju ali bi ga kdo od poveljnikov enot na dejanje opozoril. Takšna podelitev odlikovanja bi seveda imela dodatno motivacijo, ker odlikovancem ne bi bilo več treba čakati na sorazmerno dolg, večtedenski postopek, ampak bi si zaslužen odlikovanje takoj pripeli na prsi. Vseeno bi bilo treba ustrezen predlog za odlikovanje napisati naknadno. Da bi prišlo do spontane podelitve odlikovanja na bojnem polju v zadnjih treh tednih vojne, v arhivskih dokumentih ni mogoče zaslediti. Glede na kratek čas in mestoma kaotično vzdušje se lahko vprašamo, kolikokrat je *SS-Obergruppenführer und General der Polizei* Rösener v zadnjih treh tednih vojne sploh prisostvoval bojem oziroma bil osebno prisoten na bojišču. Možnosti so zanemarljivo majhne, saj arhivski dokumenti v zadnjih dveh tednih ne izpričujejo Rösenerjeve prisotnosti na bojiščih.⁴³

Navodila za podeljevanje odlikovanj *SS-Obergruppenführerja und Generala der Polizei* Rösenerja

SS-Obergruppenführer und General der Polizei Erwin Rösener je bil mnenja, da je osnovno odlikovanje v bojih s partizani križec za vojne zasluge 2. stopnje z meči, saj si vojaki in policisti v boju »z neregularnimi, vojaško neizvežbanimi možmi«, ki je lažji kot boj proti rednim vojaškim enotam, ne zaslužijo železnega križca; ta se podeljuje le v primerih, ko je izkazana posebna hrabrost. Tako je 23. oktobra 1943 v Dnevnom povelju št. 7 poudaril:

»3.) Ordeni in odlikovanja.

... Zahtevek za podelitev E.K. [železnega križa] pride v razmislek le, kadar je prisotna posebna hrabrost. Za ostalo hrabro držanje pa je zahtevek za podelitev E.K. predložiti le, če odlikovanci že posedujejo K.V.K. [križec za vojne zasluge] z meči. ...«⁴⁴

Podobno je tudi generalporočnik Ferdinand Noeldechen, poveljnik 438. divizije za posebne namene, v okrožnici svojim podrejenim z dne 16. junija 1944 posebej poudaril, da se železni križec

⁴² Prav tam.

⁴³ Prim. Zbornik dokumentov in podatkov o narodnoosvobodilni vojni na Slovenskem, knjiga 2 (19), boji na Slovenskem 1945.

⁴⁴ SI AS 1618, fasc. 93/III, mapa »Der Höhere SS und Polizeiführer im Wehrkreis XVIII, Führungstab für Bandenbekämpfung, 1944-1945«; »Tagesbefehle 1943.

»... lahko podeli vsakemu pripadniku policije, oboroženih sil itd., vendar po zelo strogih merilih. Za junaška dejanja pride v glavnem v poštev podeljevanje K.V.K. [križca za vojne zasluge]. V kolikor pa se tiče poudarjeno hrabrih dejanj, bodo imenovani predlagani za E.K.

Še enkrat nujno prosim, da ne zmanjšujete veljavo E.K., ampak resnično predložite zahtevke, trde kakor kamen kost [hieb und stichfeste] «⁴⁵

26. junija 1944 je Rösener posredoval Pogoje za podelitev železnega križca 2. stopnje in križca za vojne zasluge 2. stopnje z razlago, ki jih je dobil deset dni prej od Reichsführerja-SS Himmlerja, kjer je ponovno jasno poudarjeno, da je železni križec odlikovanje za hrabrost:

»Reichsführer-SS želi s svojo zgoraj navedeno razlago, da bodo zahtevki za podelitev EK. II. st. in KVK. II. st. z meči v prihodnosti predloženi glede na spodaj navedena načela.

Da bi se v prihodnosti izognili zavrnitvam, vas prosim, da spodaj priložene smernice pri pisanju predlogov najtočneje upoštevate, saj se bo pri podelitvah postopalo po teh strogih merilih.

Delni izvleček

1.) Železni križec

Železni križ je, kakor se Führer v uredbi o obnovitvi EK z dne 1. 9. 1939 jasno izrazil in pozneje v kasnejših izvodih poudaril: nemško hrabrostno odlikovanje, ki ga želi v tej vrednosti brezpogojno ohraniti. Predpogoj za njegovo podelitev je pred sovražnikom dokazana posebna hrabrost – hrabro držanje odlikovanca, več kot zahteva dolžnost – pri bojnem dejanju. Enkratna pokazana hrabrost v glavnem ne prinaša pravice do tega odlikovanja, niti ni zgolj nahajanje v nevarnem območju ali v sovražnem ognju podlaga za podelitev.

2.) Križec za vojne zasluge z meči

Podelitev križca za vojne zasluge z meči zahteva posebne osebne zasluge v akciji pod neposrednim sovražnim ognjem, to pomeni možato in pogumno izpolnjevanje z bojevanjem povezane dolžnosti, tudi kadar je ogroženo življenje zaradi delovanja sovražnikovega orožja.

Za neposreden sovražni ogenj se šteje, kadar predlagani za odlikovanje stoji pod direktnimi streli oz. granatnimi drobci ali drugimi učinki streliva in je resno ogrožen.

K 1.) in 2.)

Pri mnogih zahtevkih je izpostavljeno le, da je predlagani stal »pod sovražnikovim delovanjem«. Ta izraz je splošen in ne zadošča, v besedilu mora biti veliko boljše in obsežnejše utemeljen, da bo takoj moči prepoznati vrsto sovražnikovega delovanja.

V prihodnje bodo predloženi zahtevki, pri katerih za podelitev predlaganega odlikovanja ne bodo izpolnjeni ustrezni pogoji, odstranjeni.«⁴⁶

Očitno so Rösenerjeva povelja in napotki naleteli na gluha ušesa, saj je bil, kakor je napisal v enem od svojih ukazov, »lov za odlikovanji« le preveč va-bljiv. Poveljniki manjših enot so na vse mogoče načina poskušali manjše spopade prikazati kot večje akcije, za katere bi se bilo mogoče potegovati za kakšno odlikovanje. Zato se je Rösener že septembra 1944 ponovno oglasil s Posebnim poveljem Vodstvenega štaba za boj proti banditom z dne 2. septembra 1944, kjer je strogo zabičal, pod kakšnimi pogoji se lahko zahtevajo vojna odlikovanja.

⁴⁵ SI AS 1618, t. e. 5, f. 211/IV, mapa »Ldschtz. Btl. 927, Odlikovanja«.

⁴⁶ SI AS 1621, t. e. 92, mapa Personalne zadeve 1941-1945, Odlikovanja, napredovanja, itd., »Voraussetzungen für die Verleihung des EK und Kriegsverdienstkreuz II.Kl. mit Schwerteren«.

Rösener na koncu povelja pravi, da je zavrnil vse zahteve za odlikovanja, ki so mu bili predloženi:

»Vodstveni štab za boj proti banditom

P o s e b n o p o v e l j e !

Predmet: Vojna odlikovanja.

Kljub mojim ponovnim ukazom in ustmenim navodilom so v prenovljenih zahtevkih za podelitev vojnih odlikovanj, ki so mi bili predloženi, utemeljitve privlečene za lase. Ponovno ponavljam, da je posebej železni križ vojno odlikovanje, ki se podeljuje za večkratno pokazana posebno hrabra dejanja. Po nekem povelju Reichsführerja-SS e bilo tu sprejeto kot podlaga za merilo več akcij naših borcev na vzhodni fronti in z njimi povezane naloge in težave. Ne gre, da se je nekdo pri tako utemeljenih zahtevkih pri vseh dosedanjih akcijah odlikoval z neustrašnostjo in pogumom, ali da je ustrelil nekaj banditov.

Drugi zahtevki govorijo ponovno o obkolitvi, iz katerega so se čete ali vlak prebili. Take bojne akcije so za vsakega nemškega vojaka nekaj samoumevnega in v nobenem primeru ne morejo biti uporabljeni kot merilo za podelitev odlikovanja. Če bi vojna še dolgo trajala, bi morali v takem primeru vsakemu, ne nazadnje po mojem mnenju, podeliti viteški križec.

Neki poveljnik je celo za svojo enoto v moči cca. 70 mož predložil zahteve za križec za vojne zasluge z meči za 41 pripadnikov njegove enote.

Neki drugi vodja enote je predložil zahtevek za celotno posadko oporišča, ki je štela 15 mož, ki se je znašla v obrambnem boju v tej postojanki.

V bodoče je tudi paziti, da bo pri podelitvi vojnih odlikovanj z moje strani, od zadnje podelitve poteklo obdobje enega leta. Izjeme bodo samo tam, kjer bo dokazana čisto posebna hrabrost, povezana z ustreznim uspehom.

Nadalje enaka utemeljitev pri različnih zahtevkih ni mogoča. Odločilen pri vrednotenju zahtevkov bo vedno uspeh.

Vse do sedaj predloženi zahtevki, kakor tudi še neizvršene podelitve, so zavrnjeni. V prihodnosti pričakujem le v okviru veljavnih prepisov utemeljene zahteve, pod vplivom strogih meril. Če pa bodo kljub temu ponovno predloženi neutemeljeni zahtevki, bo tozadевна enota za določen čas izključena od podelitve vojnih odlikovanj.

Glede na trenutno stanje bojevanja sem z moje strani prisiljen določiti število zahtevkov za odlikovanja, ki se lahko doseže. Samo po sebi pa je razumljivo, da je pokazana odlična hrabrost izjema.

Ti naj se, če so opravičeni z ustrežno utemeljitvijo zgoraj navedenih izjav, takoj uveljavijo.

[podpis] Rösener

SS-Obergruppenführer und General der Polizei⁴⁷

Tri mesece kasneje je bil Rösener v svojem Posebnem povelju št. 27 še ostrejši in očital oficirjem neodgovornost pri pripravi predlogov za odlikovanja in grozil s sankcijami.

»Višji SS in policijski vodja v Wehrkreis XVIII

O.U., dne 5. dec. 1944

Vodstveni štab za boj proti banditom

P o s e b n o p o v e l j e š t . 27.

Zadeva: Znak za boj proti banditom

Meni predloženi predlogi, ki sem jih zavrnil, mi ponovno kažejo, da so moji prejšnji ukazi in navodila ter moje ustmene obrazložitve na pogovorih s ko-

⁴⁷ SI AS 1621, t. e. 92, mapa Personalne zadeve 1941-1945, Odlikovanja, napredovanja itd.

mandami, brez uspeha. Obžalovanja vredno je, da sem prisiljen to na vse pretege zaostri in ponovno poudarjam, da nisem pripravljen, da se moja povelja ne upoštevajo.

Zdi se nemogoče, da bi bilo pri nekem spopadu, kjer je sodelovalo 568 oficirjev, podoficirjev in mož in se je nasprotniku odvzelo 1 minomet, 1 pisalni stroj in 9 pušk in so pri tem lastne izgube znašale 2 mrtva in 7 ranjenih, za 228 udeležencev zahtevano priznanje borbenega dne z banditi. V nekem drugem primeru je sodelovalo 196 mož lastnih sil, lastne izgube so znašale 3 mrtve, medtem ko sovražnikove izgube niso bile na razpolago in tudi nobenega plena ni bilo. Vendar je za 178 udeležencev sledila zahteva za borbeni dan z banditi.

Lahko bi navedel še mnoge primere, ki sem jih zapazil, vendar tile še niso najslabši primer.

Ta navada mi ponovno kaže, kako neodgovorni so poveljniki enot in pripravi predlogov. Kakor sem že pogosto pojasnil, sem dobil stroga navodila od Führerja in Reichsführerja, da mora biti njihovimi navodili v smislu podeljevanje vojnih odlikovanj preko prejetih ukazov ustrezno seznanjen vsak vodja enote.

Vsak vodja enote mora preseči lov na odlikovanja in se mora osredotočiti na doseg cilja, in to, da v bojno poročilo za vsako bojno dejanje vključi pričakovanje za dodelitev odlikovanja kot »nagrado«. Čeprav mi je znano, kakšen učinek ima podelitev odlikovanja pri enoti, nimam za tako »poslovno« obnašanje nobenega razumevanja, kajti končno se enote ne borijo za zunanja znamenja ampak za neko idejo, namreč za nadaljevanje velikonemškega Reicha. Takšen pogled bi moral imeti vsak oficir in njegova dolžnost je, svoje podrejene vedno znova ideološko vzgajati o pomenu našega boja. Jaz sem torej zadnji, ki bo oficirju, podoficirju ali vojaku zaslužen odlikovanje zadržal, v kolikor bom ocenil, da je bilo neupravičeno prelagano.

Poudarjam, da sem s tem ukazom na zadnje le priklical korektno in popolno obravnavo primerov za odlikovanje, ker nisem več pripravljen, da bi tratil moj dragoceni čas z neproduktivnim delom. V prihodnosti bom vsak predlog, ki ne bo ustrezal navodilom, zavrnil in tozadevni enote pri podeljevanju odlikovanj toliko časa ne bom upošteval, dokler se ne bodo navadili, da bodo predloge pripravili tako, kot je zahtevano.

Rösener

*SS-Obergruppenführer, General der Waffen-SS und Polizei*⁴⁸

SS-Obergruppenführer und General der Polizei Rösener gotovo ni bil široke roke pri podeljevanju odlikovanj, posebej ne železnih križcev, ki jih je, kot je bilo videti iz prej navedenih dokumentov, podeljeval izključno za pokazano izjemno hrabrost. Ne glede na to, da je bil z železnim križcem 2. stopnje v kopenski vojski odlikovan vsak peti nemški vojak, na slovenskem ozemlju pod Rösenerjevim poveljstvom temu zagotovo ni bilo tako. Tudi merila za pokazano hrabrost je SS-Obergruppenführer und General der Polizei Rösener postavil precej visoko. Poleti 1943 je celo ustavil podeljevanje odlikovanj, »dokler v boju z banditi ne bo evidentiranega vidnega uspeha«.

*»Poveljnik redarstvene policije Alpenland Bled, dne 10. 6. 1943
Komandno mesto Bled
Spodnje povelje Višjega SS in policijskega vodje
v XVIII. vojnem okrožju v vednost in pozornost
Poveljniku Redarstvene policije Alpenland,*

⁴⁸ SI AS 1618, t. e. 68, f. 93/IV-2, mapa »Der Höhere SS und Polizeiführer im Wehrkreis XVIII, Führungstab für Bandenbekämpfung«, »Sonderbefehle 1944«.

*gospodu generalmajorju B r e n n e r j u ,
Bled, Park hotel
Kakor sem že ustmeno odredil, bodo podeli-
tve vojnih odlikovanj, EK, KVK z in brez me-
čev načeloma posredovana preko mojega
osebnega službenega mesta.
Vendar dokler na Gorenjskem ne bo eviden-
tiranega nobenega vidnega uspeha, velja za
vse enote na Gorenjskem in spodnjem Šta-
jerskem zapora za vsa odlikovanja.
Že predložene predloge z 28.5. bom zadržal
dokler v boju proti banditom ne bo izbolj-
šanja.*

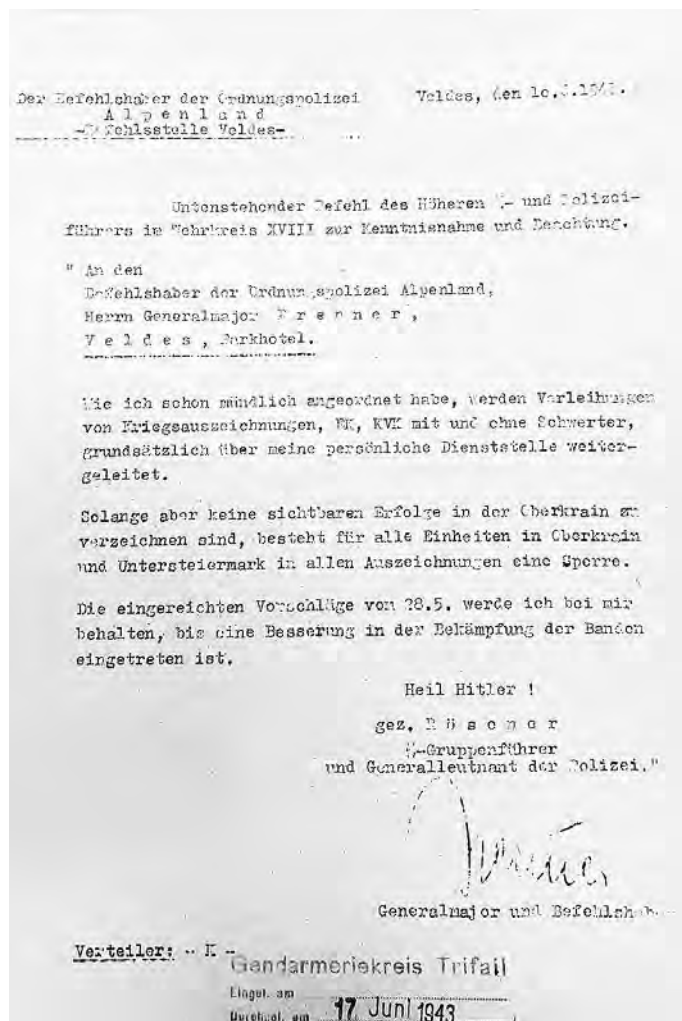
*Heil Hitler!
podp. R ö s e n e r
SS-Gruppenführer und Generalleutnant
der Polizei»⁴⁹*

SS-Obergruppenführer und General der Polizei Rösener zavrne vse predloge za železni križec 2. stopnje 25. SS- policijskega polka

Poveljnik 1. bataljona 25. SS-policijskega polka »Cholm«,⁵⁰ policijski stotnik in *SS-Hauptsturmführer* Walter Haag je tik pred koncem vojne, 19. aprila 1945, sedem mož iz svojega bataljona predlagal za železni križec 2. stopnje in listo s predlogi poslal *SS-Obergruppenführer und General der Polizei* Rösenerju. Zanimivo je, da je bila prva listo predlogov za železne križce 2. stopnje beta bataljona sestavljena šele 15. aprila 1945, tri tedne pred koncem vojne; v kolikor zaporedna številka liste predlogov drži in administracija ni napravila napake. Vendar v arhivskem gradivu ni mogoče najti drugih predlogov za odlikovanja enot 25. SS-policijskega polka. Zelo nenavadno je, da je prva četa tega polka tako pozno poslala prve zahteve za železne križce 2. stopnje (navajam samo dva izmed sedmih predlogov):

»X. bataljon

*Lista predlogov št. 1 za
podelitev železnega križca 2. stopnje*

*Povelje SS-Gruppenführer und Generalleutnant
der Polizei Rösenerja, v katerem ustavlja vsa
odlikovanja, dokler ne bo »vidnega uspeha« v boju
proti partizanom
(Vir: SI AS 1621, t. e. 92)*

⁴⁹ SI AS 1621, t. e. 92, mapa »Befelshaber der Ordnungspolizei Alpenland – Veldes, Okrožnice, povelja 1943«.

⁵⁰ 25. SS-policijski polk »Cholm« [*SS-Polizei-Regiment 25 »Cholm«*] je bil sestavljen iz 65., 67. in 101. policijskega bataljona. Štel je okoli 2.800 mož. Polk je bil ustanovljen julija 1942 in se je v letih 1943–1944 udeležil devetih večjih vojnih operacij na področju Poljske. Polk je bil marca 1944 iz Poljske premeščen v Celje, 15. februarja 1945 pa v Novo mesto. Polk je med drugim sodeloval v operaciji »Anton I« na prostoru Kamnik – Celje – Šoštanj – Črna – Slovenj Gradec, ki je trajala od 14. maja 1944 do 25. maja 1944.

med operacijo, 19. april 1945

[podpis] Haag, SS-Hauptsturmführer, Hauptmann d. SchP u. Batl.-Führer.

Za Višjega SS in policijskega vodjo v vojnem okrožju XVIII

Vodstveni štab za borbo z banditi

Odd. IIa/b

Ljubljana

1. Alscher Ernst, Bischofsburg, Vzhodna Prusija, 14.11.12, Zugw, 1/I/»Cholm« SS-Pol. Rgt.25.

Kratka utemeljitev in mnenje predlagatelja:

Zugw.d.SchP. [Zugwachtmeister der Sicherheistpolizei] Ernst A l s c h e r je eden od najzanesljivejših in najpogumnejših vodij skupin v četi. Med boji za banditi na spodnjem Štajerskem in slovenskem prostoru je A. pokazal bojaželjnost in odločnost in se pri bojnih akcijah odlikoval s svojo neustrašenostjo in odločnostjo, njegova skupina je vedno dosegala posebne bojne uspehe. Pri napadu bataljona na Primož 12.4.45, ko je bilo potrebno prebiti trikratno linijo bunkerjev in minske zapore, se je A. dokazal z največjo hladnokrvnostjo in borbenostjo in je sam in s svojo skupino v napadu prispeval tako, da se je napad, ki je kot posledica velikih izgub, številnih eksplozij min in divjega obrambnega ognja zastal, lahko zopet pomaknil naprej in da je bil dosežen cilj napada. Enako je pokazal Alscher pri naskoku na koto 947 pri St. Petru dne 15.4.45, kjer je njegova skupina pripomogla k uspehu napada in prinesla zmedo v vrste bande.

Alscher je bil že odlikovan z KVK II. stopnje z meči. K 1/I/»Cholm« sliši že od 12.3.43. dalje.

2. Lehrke Gerhard, Berlin, 7.9.14, Zugw, 1/I/»Cholm« SS-Pol. Rgt.25.

Kratka utemeljitev in mnenje predlagatelja:

Zugw.d.SchP. [Zugwachtmeister der Sicherheistpolizei] Gerhard L e h r k e sliši k kompaniji že od 10.2.43 in se nahaja na mestu namestnika vodje skupine. Z večno drznostjo je prinesel v bojih z banditi na spodnjem Štajerskem in slovenskem prostoru zmedo v vrste banditov. Pri napadu na Primož 12.4.45 je pokazal posebno bojaželjnost in odločnost ter tako prispeval k uspešnemu napadu batl., v napadu na trojno linijo bunkerjev in minske zapore je zagotovil višje ležeči položaj, ki je nujno moral biti zavzet. Na napadu na koto 947 je Lehrke napredoval sam s svojo MP [Maschinenpistole] in izločil dva mitralješka položaja ter tako omogočil nadaljnje napredovanje svojega voda.

Lehrke je že bil odlikovan KVK II. stopnje z meči.

Haag

SS-Hauptsturmführer

Hauptmann d.SchP. «⁵¹

Težko je iz zgornjih predlogov oceniti, ali je bila glede na Rösenerjeva navodila iz povelja št. 7 iz leta 1943 (glej zgoraj) izkazana posebna hrabrost ali pa spadajo podvigi med »ostalo hrabro držanje«, ker vsi predlagani že imajo križec za vojne zasluge 2. stopnje z meči.

V predlogih sta konkretno omenjeni zgolj dve akciji; napad na Primož 12. aprila 1945 in boj na koti 974 tri dni kasneje, 15. aprila 1945.⁵² Pri vseh pre-

⁵¹ SI AS 2008, t. e. 168, mapa »SS Pol. Reg. 25«.

⁵² Boj na Primožu [hrib z ruševinami cerkvice sv. Petra kake 3 km južno od Žužemberka] in na bližnji koti 947 12. aprila 1945 je bil eden izmed spopadov v sklopu nemške ofenzive v Suhi krajini, ki se je začela 9. aprila 1945. V ofenzivi so sodelovali trije SS-policijski polki (2. bata-

Lfd. Nr.	Zuname	Vorname	Geburts Ort	Tag	Dienstgrad	Truppenteil	Kurze Stellungnahme und Begründung der Zwischenvorgesetzten.
4.	Adelheit	Heinz	Glabbeek	11.3.09	Zugw.d.N.	1/1 "Cholm" Pol. Regt. 25.	Zugw.d.SchP.d.Nes.Heinz A d e l h e i d gehört der Kompanie seit dem 1.9.1939 an und wird als Gruppenführer verwendet. Bei sämtlichen Kämpfen der Kompanie hat sich A. sehr gut bewährt. Vor allen Dingen zeigt er Mut, Kampffreudigkeit und Entschlossenheit bei den Kämpfen in der Untersteiermark und in slowenischen Raum. Bei dem Angriff des Batls auf den Primus am 12.4.45 hob er allein unter rücksichtslosen Einsatz seiner Person drei Bunker aus und trug damit wesentlich zu dem schwer erkämpften Angriffserfolg bei. A. ist Träger des KVK II. Kl. u. Schw.
5.	Capelle	Heinrich	Westerhold	7.4.13	Obrw.d.N.	1/1 "Cholm" Pol. Regt. 25.	Obrw.d.SchP.d.Nes.Heinrich C a p e l l e gehört der Kompanie seit 22.6.41 an und findet als Richtschütze im sMG-Zug Verwendung. Er ist einer der Mütigsten in seinem Zug und hat sich bei allen bisherigen Einsätzen der Kompanie hervorragend bewährt. Sowohl bei dem Angriff auf den Primus am 12.4.45 wie auf die Höhe 947 am 15.4.1945 bewies er größten Mut, Schwung mit seinem MG, aus der Hüfte schiessend, und vorwärts stürmend, den Gegner in Deckung und ermöglichte so seinem Zug ein flüssiges Vorgehen. C. ist Träger des KVK II. Kl. u. Schw.
6.	Henrich	Heinrich	Buer i. W.	15.6.04	Obrw.d.N.	1/1 "Cholm" Pol. Regt. 25.	Obrw.d.SchP.d.Nes.Heinrich H e n r i c h gehört der Kompanie seit dem 2.10.1941 an und findet als Richtschütze im sMG-Zug Verwendung. Bei allen Einsätzen der Kompanie hat er sich durch immerwährende Einsatzfreudigkeit besonders bewährt. Insbesondere bei den Angriffen auf den Primus am 12.4.45 und auf Höhe 947 am 15.4.1945 zeigte er besondere Kampffreudigkeit, Mut und Entschlossenheit. So konnte er am 15.4.45 durch sein gut liegendes Feuer aus nächster Entfernung ein feindliches MG ausschalten und so seiner Einheit ein besseres Vorgehen ermöglichen. H. ist Träger des KVK II. Kl. u. Schw.
7.	Kubisa	Florian	Wettrop	4.4.09	Obrw.d.SchP.	1/1 "Cholm" Pol. Regt. 25.	Obrw.d.SchP.d.Nes.Florian K u b i s a gehört der Kompanie seit dem 1.9.1939 an und wird als stellv. Gruppenführer verwendet. Durch rücksichtslosen Einsatz seiner Person hat er sich in sämtlichen Einsätzen der Kompanie bestens bewährt. Besonders bei den Angriffen auf den Primus am 12.4.45 und auf Höhe 947 am 15.4.45 zeigte er ganz besondere Kampffreudigkeit und Mut. Durch sein forsches Draufgängerturn riss er die Männer seiner Gruppe mit sich und brachte dem Gegner hohe Verluste bei. A. ist Träger des KVK II. Kl. u. Schw.

Druga in tretja stran liste predlogov za podelitev železnega križca 2. stopnje pripadnikom 25. SS-policijskega polka »Cholm«

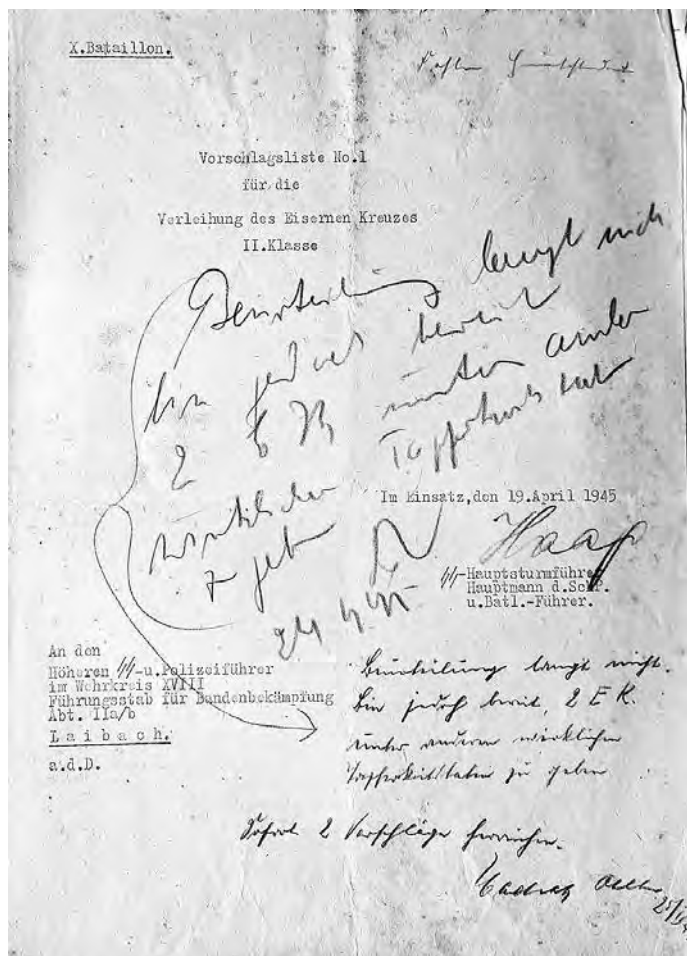
(Vir: SI AS 2008, t. e. 168)

dlogih lahko opazimo precej podobnosti; na splošno so vsi predloženi pokazali »pogum, bojaželjnost in hladnokrvnost v vseh dosedanjih bojih«. Drugače so vsaj do neke mere upoštevana Rösenerjeva navodila, saj je vsak predlog »obsežneje utemeljen, da bo takoj moči prepoznati vrsto sovražnikovega delovanja«, a tudi »uspeh enote« zaradi hrabrega dejanja je naveden. Vendar je res, da so si predlogi med seboj do neke mere podobni in da se nekateri stavki v celoti ponavljajo. Kljub temu se utemeljitve posameznih zahtevkov, ne glede na to, v kolikšni meri so si podobne, ne ponavljajo in je torej tudi pogoj, da »enaka utemeljitev pri različnih zahtevkih ni mogoča«, do neke mere izpolnjen.

Vendar SS-Obergruppenführer und General der Polizei Erwin Rösener s predlogi še zdaleč ni bil zadovoljen. Na prvi strani je z rjavim barvnim svinčnikom pripisal, bolje rečeno težko čitljivo nakracal: »Ocena ne vzdrži. Vseeno pa sem pripravljen dati 2 EK za druga resnično hrabra dejanja. Hitro najдите dva predloga. R. [Rösener] 24.4.45.«⁵³

ljon 17. polka, deli 19. polka in 1. bataljon 25. polka), 1. SS-posebni polk »Varjag« (SS-Sonder-Regiment I »Waräger«), sestavljen v glavnem iz ruskih belih kontrarevolucionarjev iz Srbije], SS-orožniški motorizirani bataljon, štirje domobranski bataljoni ter dve tankovski četi, vsega skupaj okoli 4.000 moških. Cilj ofenzive sta bila zavzetje Suhe krajine in zasedba višinskih točk nad Krko; s tem bi bila zavarovana prometnica Novo mesto–Žužemberk. Območje so branile brigade 7. korpusa, ki so se v srditih bojih umikale na nove obrambne položaje. 14. aprila so nemške sile zasedle dominantne točke vzhodno od ceste Kočevje–Stari Log–Dvor in nadaljevale z ofenzivnim sunkom proti Dolenjskim Toplicam. 15. aprila 1945 je 18. divizija začela s protinapadom in sovražnik se je pri Soteski umaknil na drugo stran reke Krke.

⁵³ SI AS 2008, t. e. 168, mapa »SS Pol. Reg. 25«.

Prva stran liste predlogov za podelitev železnega križca 2. stopnje pripadnikom 25. SS-policijskega polka »Cholm« z Rösenerjevo načekano opombo in bolj čitljivim adjutantovim prepisom (Vir: SI AS 2008, t. e. 168)

Isto besedilo je bilo z lepšo pisavo dan kasneje še enkrat napisano na spodnjem delu strani, tokrat z modrim barvnim svinčnikom, verjetno je Rösenerjevo opombo čitljivo napisal njegov adjutant, dodan pa je še kraj, »Veldes, am 25/IV 45«.

Kako se je zgodba razpletla, ne vemo. Tudi če je stotnik varnostne policije in SS-Hauptsturmführer Haag takoj napisal dva nova predloga, je veliko vprašanje, ali je bila Rösenerjeva administracija dovolj hitra, da je odobrila predloga in pripravila vse potrebno za podelitev odlikovanja še pred umikom nemških čet iz Ljubljane. Policisti 1. čete 25. SS-policijskega polka so po vsej verjetnosti ostali brez dveh železnih križcev 2. stopnje.

Navodila za podeljevanje križca za vojne zasluge z meči

Tudi Vrhovno poveljstvo nemške vojske (Oberkommando der Wehrmacht) je ves čas izdajalo množico navodil, seveda tudi o podeljevanju odlikovanj. Tako je 31. oktobra 1942 feldmaršal Wilhelm Keitel podpisal Navodila za podeljevanje križca za vojne zasluge in medalje za vojne zasluge, ki so bila posredovana tudi enotam v naših krajih. Navodilo med drugim tudi navaja:

»II. Pogoji

Podeljuje se:

1. Viteški križec z meči – za izjemne, v obo-roženih silah pridobljene zasluge, ki imajo odločilen vpliv na vojskovanje

Viteški križec brez mečev – za izjemne za-sluge, ki imajo odločilen vpliv pri opravljanju vojnih opravil.

2. Križec za vojne zasluge 1. stopnje (v osno-vi ne brez prejšnje podelitve 2. stopnje) – z meči za posebne, za vojskovanje merodajne zasluge pri akcijah pod sovražnim ognjem ali za posebne zasluge pri vojskovanju, brez mečev za posebne zasluge pomembnega vpliva pri opravljanju vojnih opravil.

3. Križec za vojne zasluge 2. stopnje – z meči za posebne, za zasluge pri akcijah pod so-vražnim ognjem ali za zasluge pri vojskova-nju, brez mečev za zasluge pri opravljanju vojnih opravil.

4. Medalja za vojne zasluge – za zaslužno delo pri izvajanju vojnih opravil, kjer je po-trebno najmanj šest mesečno delo.«⁵⁴

⁵⁴ SI AS 1751, t. e. 22, dokument III 094464.

Poveljstvo XVIII. vojnega okrožja izda podrobna navodila za podeljevanje križca za vojne zasluge

Križci za vojne zasluge so se precej pogosto znašli na prsih policistov; vsekakor veliko pogostejše kot železni križci. Čeprav sta se odlikovanji podeljevali neodvisno eno od drugega; železni križec za pokazano hrabrost, križec za vojne zasluge z meči pa za zasluge pod sovražnim ognjem, je *SS-Obergruppenführer und General der Polizei Rösener*, kot je bilo že omenjeno zgoraj, smatral križec za vojne zasluge 2. stopnje z meči kot prvi korak do železnega križca 2. stopnje. Nadomestno poveljstvo XVIII. armadnega korpusa (*Stellvertretende Generalkommando XVIII. Armeekorps*),⁵⁵ v XVIII. vojnem okrožju v Salzburgu, je 18. marca 1943 ponovno izdalo podrobna navodila za podeljevanje križcev za vojne zasluge, ki so zelo natančno opredeljevala, kdo in pod kakšnimi pogoji je lahko kdo odlikovan, ter določala administrativne postopke za odlikovanje; navodila celo navajajo primer utemeljitve za odlikovanje. Zanimivo je, da so bile lahko z 2. stopnjo križca za vojne zasluge in medaljo odlikovane tudi ženske in navodila posebej natančno navajajo tudi pogoje zanje:

» P R E P I S

Namestnik poveljnika XVIII. A.K.
(Poveljstvo XVIII. vojaškega okrožja)
AZ 29/IIa

Salzburg, dne 18. marca 1943

Navodila
za podeljevanje križca za vojne zasluge
in medalje za vojne zasluge

Osnovna pravila

1.) Križec za vojne zasluge je odlikovanje za zasluge, ni nikakršno množično spominsko odlikovanje. Tudi medalja za vojne zasluge se daje za osebne zasluge.

2.) Pogoji so:

Za križec za vojne zasluge I. stopnje z meči – posebne, za vodenje bojevanja odločilne zasluge pri napadu pod sovražnim ognjem ali za posebne zasluge pri vojskovanju [*militärische Kriegsführung*].

Za križec za vojne zasluge I. stopnje brez mečev – posebne zasluge ki so odločilnega pomena za izvrševanje vojaških nalog.

Za križec za vojne zasluge II. stopnje z meči – zasluge pri napadu pod sovražnim delovanjem ali za posebne zasluge pri vojskovanju.

Za križec za vojne zasluge II. stopnje brez mečev – zasluge pri izvrševanju vojaških nalog.

Za medaljo za vojne zasluge – zaslužna dejavnost pri opravljanju vojaških nalog, z najmanj 6 mesecev dela.

3.) Predpogoj za podelitev križca za vojne zasluge I. stopnje je posedovanje križca za vojne zasluge II. stopnje.

4.) Križec za vojne zasluge se lahko podeli ženskam, kadar so te uspešne pri opravljanju za vojskovanje pomembnih nalog, kadar so te enake tistim, za katere so bili možje že odlikovani s križcem za vojne zasluge. Pri pogumnem, osebнем sodelovanju v napadu pod delovanjem sovražnega orožja lahko ženske dobijo križec za vojne zasluge z meči.

....

6.) Podelitve bodo potekale po od Führerja določenih terminih. Predloge je treba zato poslati štabu nadomestne komande [*Stellvertretende General-*

⁵⁵ Nadomestno poveljstvo XVIII. armadnega korpusa je bilo ustanovljeno ob mobilizaciji tik pred začetkom druge svetovne vojne, 26. avgusta 1939. Štab nadomestnega poveljstva je bil sestavljen iz delov poveljstva XVIII. armadnega korpusa in je bil podrejen poveljniku XVIII. vojaškega okrožja.

kommando] v tu določenih terminih in le v od nadomestne komande točno določenem številu.

....

7.) Utemeljitev mora v kratki obliki označiti, kakšne so zadostne zasluge. Dolgovezna oblika in predvsem splošnih izjav, kakor » --- je odprt, spodoben značaj in zato vreden odlikovanja«, se je treba izogibati.

8.) Pri vseh predlaganih, ki so v tej vojni že prejeli odlikovanja, je treba v predlog vnesti čas odlikovanja. Če predlagani že posedujejo E.K.1.st. ali E.K.2.st. je potrebno potrditi, da so jih dobili za hrabrostna dejanja.

Pri udeležencih 1. svetovne vojne je dovolj kratka notica – »udeleženec svetovne vojne«.

Primer utemeljitve:

--- je udeleženec svetovne vojne. Sodeloval je v bojnem pohodu na Poljsko in Francijo. Zaradi bolezni srca je prišel v nadomestno enoto. Kot vzgojitelj opravlja dobro delo. Zaradi izjemne drže je primer njemu v vadbo zaupanih rekrutov.

*Za nadomestno poveljstvo
Načelnik generalnega poveljstva I. A.
podp. Willigmann»⁵⁶*

Medtem, ko so bili predlogi za železne križce praviloma napisani takoj, ko je bilo hrabro dejanje izvršeno, so se križci za vojne zasluge podeljevali le trikrat letno. *SS-Obergruppenführer und General der Polizei* v XVIII. vojnem okrožju Erwin Rösener je v svojem Dnevnom povelju št. 24/44 z dne 26. junija 1944 pod točko 4. Vojna odlikovanja (*Kriegsauszeichnungen*) točno opredelil termine za pošiljanje predlogov:

»4.) Vojna odlikovanja

a.) Termini podelitev:

Reichsführer SS je s svojim poveljem Št. 3819 Chef 0. Kdo II P 345/44 z dne 16.6.1944 vsem višjim SS in policijskim vodjem sporočil upravičenost za podeljevanje križca za vojne zasluge II. stopnje z in brez mečev za zasluge, ki se niso pridobile v dejanjih, povezanih z bojem, da predloge posredujejo v terminih 1. septembra, 30. januarja in 20. aprila.

Meni podrejene enote in službena mesta [Dienststelle] mi predložijo iste predloge (v omejenem številu) vsakič do 1. 8., 30. 12. in 20. 3. v enojnem izvodu ter z poimenskim seznamom.

Na prvi strani list s predlogi mora stati geslo »Termin 1. 9. 44« (oz. 30. 1., 20. 4. 45).

Termina se je potrebno najnatančneje držati!«⁵⁷

V primerjavi z železnimi križci je bilo število križcev za vojne zasluge točno določeno in enote so za vsak termin dobile kvote. Tako je nadomestno poveljstvo XVIII. armadnega korpusa v XVIII. vojnem okrožju 30. marca 1943 svojim podrejenim enotam ponovno poslalo kvoto križcev za vojne zasluge 2. stopnje z in brez mečev ter medalje za vojne zasluge 188. divizija je tokrat dobila 100 križcev za vojne zasluge 2. stopnje z meči, nobenega brez mečev in nobene medalje za vojne zasluge⁵⁸. Vendar so v dopisu sledila dodatna navodila, kdaj se lahko križec za vojne zasluge podeli, če je predlagani že imel železni križec ene ali druge stopnje:

⁵⁶ Polkovnik Otto Willigmann (1898-1945); od aprila 1942 do novembra 1943 v štabu nadomestne komande XVIII. vojnega okrožja; SI AS 1618, t. e. 211, mapa »Ldschtz. Btl. 927, IIb Odlikovanja«.

⁵⁷ Prav tam, mapa »Der Höhere SS und Polizeiführer im Wehrkreis XVIII, Führungstab für Bandenbekämpfung, 1944-1945«; »Tagesbefehle 1944«.

⁵⁸ Prav tam, mapa »Ldschtz. Btl. 927, IIb Odlikovanja«.

»Po železnem križcu 1. ali 2. stopnje, podeljenem za hrabrost, je podelitev križec za vojne zasluge možna.

Po železnem križcu 1. stopnje za uspehe pri vodenju enot podelitev križca za vojne zasluge ni možna.

Po železnem križcu 2. stopnje za uspehe pri vodenju enot je podelitev križca za vojne zasluge možna.

Za podelitev medalje za vojne zasluge naj se predlagajo samo tiste osebe, pri katerih ni pričakovano, da bodo pozneje prišle v poštev za podelitev križca za vojne zasluge, čeprav podelitev medalje za vojne zasluge poznejše podelitve križca za vojne zasluge ne izključuje.«⁵⁹

Tako je, na primer, 517. bataljon deželnih strelcev 24. julija 1944 obvestil svoje podrejene čete o številu odlikovanj:

»Do 27. 7. 1944 morajo čete bataljona predložiti liste predlogov za podelitev križca za vojne zasluge 2. stopnje z meči v treh izvodih, kot sledi:

1.četa/517 = 4 kosi,

2.četa/517 = 5 kosov,

3.četa/517 = 5 kosov,

4.četa/517 = 4 kosi.

Pri pripravi list predlogov se morano naslednja navodila skrbno upoštevati:

- 1.) Navodila za predloge za križec za vojne zasluge 2. stopnje z meči od nadomestne komande XVIII. armadnega področja z dne 18. 3. 1944 (ki so bila četam poslane 27. 1. 1944 s tukajšnjim pisanjem Ia Az.29).«⁶⁰*

Nadomestno poveljstvo XVIII. armadnega korpusa v XVIII. vojnem okrožju zahteva pri pisanju predlogov za odlikovanja različne barvne svinčnike

Zdi se, da je bila nemška administracija nenadkriljiva tudi pri podeljevanju odlikovanj. V nekem dopisu je nadomestno poveljstvo XVIII. armadnega korpusa v XVIII. vojnem okrožju pri pisanju predlogov zahteva celo različne barvne svinčnike:

»V predlogih pod a.) [za križec za vojne zasluge 2. stopnje z meči] z rdečo dvakrat podčrtati tiste, ki jim je bil že podeljen železni križec in z rdečo enkrat podčrtati tiste, ki jim je bil podeljen križec za vojne zasluge 2. stopnje brez mečev.

V predlogih pod b.) [za križec za vojne zasluge 2. stopnje z brez mečev] z rdečo podčrtati tiste, ki jim je bila že podeljena medalja za vojne zasluge.«⁶¹

SS-Obergruppenführer und General der Polizei Rösener – zmanjkalo nam je surovin za izdelavo odlikovanj

Nadvse presenetljiv je del Rösenerjevega Dnevnega povelja 7/45 z dne 15. aprila 1945, ki se v 6. točki nanaša na križce za vojne zasluge 2. stopnje:

»6.). Izročitev podeljenih križcev za vojne zasluge II. stopnje z meči:

Glede na pomanjkanje surovin bodo pri podeljenih križcih za vojne zasluge II. stopnje z meči izročeni zgolj trakovi. Izročitev odlikovanja bo sledila po koncu vojne.

⁵⁹ SI AS 1618, t. e. 211, mapa »Ldschzt. Btl. 927, IIb Odlikovanja«.

⁶⁰ Prav tam.

⁶¹ Prav tam.

Enote (službena mesta) morajo voditi imenik tistih, ki so dobili le trak, tako da bo odlikovanim v danem času izročen križec za vojne zasluge.»⁶²

Očitno je šlo Nemcem ob koncu vojne res presneto za nohte, če je začelo zmanjkovati celo zlitine na osnovi cinka, malo vrednega materiala za majhne križce. Res je, da so bili v prvi polovici vojne tako križci za vojne zasluge kot tudi nekatera druga odlikovanja kovani iz kakovostnih barvnih kovin, vendar so te že leta 1943 začeli nadomeščati s cinkom. Odlikovanja iz cinka so posrebrili, pozlatili ali patnirali, kar je bilo pač potrebno. Medtem ko je bila kakovost odkovov odlikovanj iz cinka prav tako dobra kot odkovi iz barvnih kovin, so bile posrebritve in ostali nanosi barv sorazmerno slabi in so se kmalu obrabili, tako da je odlikovanje postalo sivo in neugledno. Očitno leta 1945 tudi cinka za odlikovanja ni bilo več. Glede na pozno objavo tega ukaza ta v praksi na slovenskem nacionalnem ozemlju po vsej verjetnosti ni bil izvajan, saj ni podatkov o podelitvah križcev za vojne zasluge 2. stopnje v zadnjih treh tednih vojne. Vendar je res, da sta se obe odlikovanji, tako železni križec 2. stopnje kot križec za vojne zasluge 2. stopnje, na uniformi nosila le v obliki trakov v drugi gumbnici (le na paradni uniformi se je nosilo celotno odlikovanje), tako da zunanji videz odlikovanih vojakov ni trpel.

Razmerje med železnimi križci 2. stopnje in križci za vojne zasluge 2. stopnje z meči na slovenskem ozemlju desetkrat večje kot na velikih bojiščih

Kakor je bilo že povedano zgoraj, je bilo v toku druge svetovne vojne podeljeno približno enako število železnih križcev 2. stopnje in križcev za vojne zasluge 2. stopnje z meči. Le na slovenskem ozemlju je bilo to razmerje 1 : 10, kar pomeni, da je bilo podeljeno 10-krat več križcev za vojne zasluge 2. stopnje z meči kot železnih križcev 2. stopnje.⁶³ Poglavitni razlog je bil že omenjen više, namreč boj s partizani v primerjavi z boji na večjih bojiščih. Lep primer je novoletna poslanica poveljnika 438. divizije generalporočnika Friedericha Noeldchena, v kateri ob novem letu 1944 čestita svojim vojakom in našteva uspehe, boje, žrtve in odlikovanja.

Ob 16 križcih za vojne zasluge 1. stopnje z meči in kar 627 križci za vojne zasluge 2. stopnje z meči (!!!) so njegovi vojaki dobili le 24 železnih križcev 2. stopnje in nobenega železnega križca 1. stopnje:

»Division z.b.V. 438 Klagenfurt, dne 27.12.1944
K o m m a n d e u r Ruf-Nr. 3308, 3095, 1913
Divizijsko povelje št. 69

Ob začetku novega leta pošiljam vsem meni podrejenim enotam moje najboljše želje.

Ob tem izrekam mojo zahvalo in priznanje za opravljeno delo v preteklem letu.

Z zadovoljstvom lahko ugotovim, da je divizija izpolnitvi njene trojne dosegla velik uspeh. V ospredju je bil boj na železnici. Veliko število napadov na železniško povezavo proti jugu in jugovzhodu je bilo preprečeno. Izdelanih je bilo 605 min in zagotovljenih je bilo 364 kg eksploziva. V bojih

⁶² SI AS 1618, t. e. 68, mapa »Der Höhere SS und Polizeiführer im Wehrkreis XVIII, Führungstab für Bandenbekämpfung, 1944-1945«; »Tagesbefehle 1944«.

⁶³ Prim. Car, *Odlikovanja za vojne zasluge v boju proti odporiškem gibanju na območjih Hrvaške in Slovenije*.

naših utrjenih položajev ob železnici je bil sovražnik 418 krat odbit. Vojna industrija, ki deluje v našem okraju, je bila trajni zaščiten. V 911 operacijah so se enote zaplete v boj z banditi; tu so banditom, posebno na spodnjem Štajerskem, povzročile veliko škodo.

Posamezni dosežki so bili nagrajeni s 24 pohvalami v divizijskem povelju, s podelitvijo 101 častnih diplom, 16 križci za vojne zasluge 1. stopnje z meči, 627 križci za vojne zasluge 2. stopnje z meči in 24 železnimi križci 2. stopnje.

V boju z banditi je herojske smrti umrlo 10 oficirjev ter 307 podoficirjev in vojakov, 7 oficirjev in 330 podoficirjev in vojakov je bilo ranjenih, 2 oficirja in 145 podoficirjev in vojakov je bilo pogrešanih – pri teh je treba računati, da so bili umorjeni.

Enote divizije so banditom povzročile naslednje izgube; do sedaj je izračunano 3109 mrtvih, ranjenih in ujetih.

Z žalostjo in ponosom se zahvaljuje mo se našim padlim.

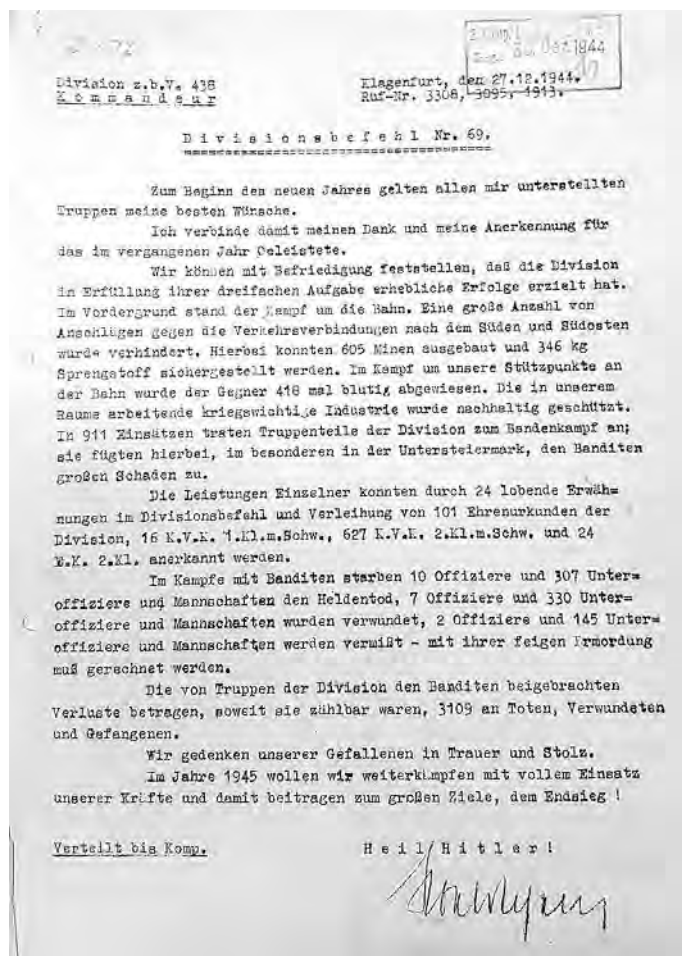
V letu 1945 se bomo s polno močjo borili dalje in s tem pripomogli k velikemu cilju, končni zmagi.

Heil Hitler!
[podpis] Noeldechen «⁶⁴

Odlikovanja za hrabrost in za vojne zasluge slovenskih domobrancev

Ohranjeni arhivski dokumenti ne kažejo, da bi se tudi pri slovenskih domobrancih razvil podoben »lov na odlikovanja«, kot je bil opisan pri nemških enotah, ki so bile na slovenskem ozemlju znotraj XVIII. vojnega okrožja.

Septembra 1943 je bilo ustanovljeno Slovensko domobranstvo (Slowenische Landwehr). SS-Gruppenführer und Generalleutnant der Polizei Rösener je 30. septembra 1943 ustanovil poseben Vodstveni štab za boj proti banditom (Führungsstab für Bandenbekämpfung).⁶⁵ Pozneje sta bila ustanovljena še dva štaba, štab za nabiranje in uvrščanje slovenskih domobrancev (Organisationsstab für die Austattung der slowenischen Landswehr beim Höheren SS und Polizeiführer in

Novoletna poslanica [Divizijsko povelje št. 69] poveljnika 438. divizije, kjer generalporočnik Noeldechen ob čestitki našteva uspehe, boje, žrtve in odlikovanja v letu 1944 (Vir: SI AS 1618, t. e. 211)

⁶⁴ SI AS 1618, t. e. 211, mapa »Ldschtz. Btl. 927«, »Divisionsbefehle 1944«.

⁶⁵ Mlakar: Slovensko domobranstvo 1943–1945, str. 147–153.

Laibach), medtem ko je bil polkovnik Franc Krener⁶⁶ poveljnik Organizacijskega štaba Slovenskega domobranstva.

Ker se je general Leon Rupnik kot visoko odlikovani stotnik avstro-ogr-ske armade⁶⁷ zavedal, kako pomembna so odlikovanja za motivacijo vojakov, je smatral, da domobranci kot samostojna, neodvisna vojska (za kar je vsaj upal) potrebujejo svoja odlikovanja in o tem je prepričal gauleiterja ter vodjo civilne uprave na Koroškem in Kranjskem dr. Friedricha Rainerja.⁶⁸

O tem je na povojnem sodnem procesu govoril tudi Erwin Rösener: »*Ker so se DMB [domobranci] borili skupaj z nami, je iz moštva večkrat prišel glas, zakaj naši dobivajo odlikovanja in zakaj DMB ne. Stvar je bila pokrenjena tudi s strani civilne uprave oziroma Rainerja in Rupnika. Rainer se je zavzemal, da bi DMB imeli svoja odlikovanja kot n. pr. pri ROA*⁶⁹ [Ruska osvobodilna armada].«⁷⁰

Vendar se je zgodba o domobrantskih odlikovanjih končala neuspešno. Rösener nadaljuje: »*Razen Rupnikovih predlogov je imel Rainer svoje osnutke. S temi osnutki je šel Rainer v OKW [Oberkommando der Wehrmacht, vrhovno poveljstvo nemške vojske], da bi stvar uredil in sicer spomladi 1944. Ti predlogi pa so bili odklonjeni.*«⁷¹

Domobranci do nemških odlikovanj namreč niso bili upravičeni, vse dokler niso prisegli Hitlerju. Prva leta vojne pripadniki drugih narodnosti, ki so se borili v okviru nemških oboroženih sil (kot na primer ROA, Ruska osvobodilna armada ali pa Indijska legija,⁷² *Indische Legion*), niso mogli dobiti nemških odlikovanj. Spomladi 1943 je nemško vrhovno poveljstvo spremenilo pravila za podeljevanje nemških odlikovanj pripadnikom drugih narodnosti, ki so se borili na nemški strani; »*prostovoljci drugih narodnosti, ki so prisegli Hitlerju in ki se*

⁶⁶ Franc Krener (1898–1973), podpolkovnik Vojske kraljevine Jugoslavije. Leta 1943 je postal poveljnik organizacijskega štaba Slovenskega domobranstva. Narodni odbor za Slovenijo ga je maja 1945 povišal v brigadnega generala in postavil za poveljnika celotne Slovenske narodne vojske, v kateri so bili združeni pripadniki slovenskega domobranstva, pripadnike slovenskih četnikov in drugih protikomunističnih formacij. Po predaji enot na Koroškem je pobegnil v Italijo in kasneje emigriral v Argentino.

⁶⁷ Stotnik Leon Rupnik je med prvo svetovno vojno dobil lepo število visokih odlikovanj; viteški križec reda železne krone z vojnim okrasjem in meči, dva križca za vojne zasluge z vojnim okrasjem in meči, dve srebrni medalji za vojne zasluge na vojnem traku z meči, bronasto medaljo za vojne zasluge na vojnem traku z meči, pruski železni križec 2. stopnje in še nekaj nižjih odlikovanj. Car: *Slovenci, junaki avstrijskih armad in njihova odlikovanja (od 1757 do 1918)*, str. 191–199.

⁶⁸ Friedrich Rainer (1903. 1947 ali 1950), avstrijski pravnik in nacistični zločinec. Star član NS-DAP. 16. decembra 1941 je bil postavljen za državnega namestnika za Koroško in vodjo civilne uprave za tako imenovana zasedena območja Koroške in Kranjske v Celovcu. 10. septembra 1943 je postal še visoki komisar za operacijsko cono Jadransko primorje v Trstu; vodil je okupacijsko politiko na Gorenjskem in raznarodovanje na Koroškem. Julija 1947 je bil pred vojaškim sodiščem 4. armade v Ljubljani obsojen na smrt z obešenjem. Ni znano, kdaj in kje so smrtno kazen izvršili.

⁶⁹ Ruska osvobodilna armada (*Russische Befreiungsarmee*, *Русская освободительная армия*, skrajšano POA oziroma ROA) je bila nemška vojaška formacija, ki so jo sestavljali predvsem ruski vojni ujetniki, ki so se bili pripravljeni boriti na nemški strani, pa tudi nekateri veterani iz ruskih belih armad iz časa kontrarevolucije 1917–1923. Poveljeval ji je Andrej Vlasov (1901–1946), nekdanji general Rdeče armade, ki je prestopil na nemško stran; po njem so bili pripadniki Ruske osvobodilne armade pogosto imenovani kar Vlasovci. Hitler je že februarja 1942 ustanovil posebno odlikovanje v dveh stopnjah in treh razredih, Odlikovanje za hrabrost in za zasluge za pripadnike vzhodnih ljudstev (*Tapferkeits- und Verdienstauszeichnung für Angehörige der Ostvölker*). Angolia: *For Führer and Fatherland, Military awards of the Third Reich*, str. 408–412.

⁷⁰ SI AS 1931, t. e. 542, mapa »Proces Rupnik: Rösener Erwin«, dok. št. 2537, Rösenerjeva izjava.

⁷¹ Prav tam.

⁷² Uradno ime je bilo Legija svobodne Indije (*Legion Freies Indien*); to je bila vojaška enota, ustanovljena med drugo svetovno vojno, najprej je spadala pod redno vojsko (Wehrmacht) in pozneje pod SS. Kot osvobodilna armada naj bi Indijo osvobodila izpod angleškega jarma. Njen duhovni vodja je bil indijski politik Subhas Chandra Bose (1897–1945), ki se je zavzemal za osamosvojitve Indije in se zaradi tega povezal tako z Nemci kot tudi Japonci.

borijo v okviru ali pa z nemškimi oboroženimi silami [im Rahmen oder in Verbänden der deutschen Wehrmacht]«, so bili lahko odlikovani z železnim križcem ali s križcem za vojne zasluge.⁷³

Domobranci so prvič prisegli Hitlerju 20. aprila 1944 na stadionu v Ljubljani. Ob tej priložnosti je *SS-Gruppenführer und Generalleutnant der Polizei* Rösener podelil domobrancem prva odlikovanja, ranjeniške značke. Prva odlikovanja za hrabrost in zavojne zasluge so domobranci prejeli 26. julija 1944 v Stični, ko je Rösener z križcem za vojne zasluge 2. stopnje z meči odlikoval stotnika Dušana Meničanina in nadporočnika Draga Furlana.⁷⁴

V celoti so slovenski domobranci dobili kaj skopo bero nemških odlikovanj. Z železnim križcem 2. stopnje so bili odlikovani zgolj trije domobranski oficirji; major Vuk Rupnik, nadporočnik Drago Furlan in posmrtno stotnik Dušan Meničanin.⁷⁵

S križcem za vojne zasluge 2. stopnje z meči je bilo ob zgoraj omenjenima Furlanu in Meničaninu odlikovanih samo še pet domobrancev; poročnik Jože Krajnc, narednik Avgust Tekavec, narednik Ivo Erznožnik, podnarednik Alojzij Meden in domobranec Anton Primožič.⁷⁶

Več odlikovanj ni mogoče zaslediti ne v ohranjenih poveljih niti v dnevnem časopisju; to bi gotovo o odlikovanjih domobrantskih oficirjev in vojakov obširno poročalo.

Iz ohranjenih dokumentov tudi ni razvidno, kdo je predlagal tri domobrantske oficirje za železni križec 2. stopnje. Najbrž je pobudo dal sam Rösenerja oz. so predloge pripravili v Vodstvenem štabu za boj proti banditom.

Prav tako ni jasno, ali je Slovensko domobranstvo dobilo kvote za križce za vojne zasluge 2. stopnje z meči, tako kot so jih druge nemške enote na območju XVIII. vojnega okrožja; tudi o tem ni mogoče najti nobenih arhivskih dokumentov. Če so domobrantske enote dobile kvoto teh odlikovanj, je bila ta dosti manjša, kot so jo dobivale podobne nemške enote (vendar lahko predvidevamo, da so tako dobljeno kvoto odlikovanj domobranci v celoti izkoristili). Tako je na primer 517. bataljon 184. polka deželnihi strelcev dobil januarja 1944 kvoto 14 križcev za vojne zasluge 2. stopnje z meči,⁷⁷ pri čemer se je kvota delila trikrat na leto. Torej je 517. bataljon v enem letu prejel okoli 42 križcev za vojne zasluge 2. stopnje z meči, medtem ko je Rupnikov II. domobrantski bataljon od 20. aprila 1944 do konca vojne prejel zgolj pet teh odlikovanj.

V arhivih je ohranjen en sam predlog slovenskih domobrancev za odlikovanje, namreč »Seznam moštva 47. čete, katero se predlaga za odlikovanje z železnim križcem in križcem z meči«,⁷⁸ pripadnikov II. domobrantskega bataljona, ki mu je poveljeval Vuk Rupnik. V seznamu so predlogi za odlikovanje z križcem za vojne zasluge 2. stopnje z meči za tri domobrante:

»1. domobranec Primožič Anton; hraber in odličen borec, kar je pokazal v vseh dosedanjih akcijah. Zlasti se je odlikoval v napadu na Lisec⁷⁹ 18.8.1944, kjer se je ob najhujšem sovražnem ognju iz bunkerja istemu približal, vrgel bombo in pobil tri partizane, zaplenil strojnico in tako zavzel sovražni bun-

⁷³ Oberkommando des Heeres: *Allgemeine Heeresmittlungen* 1943, Ausgabe 4, št. 121, str. 79.

⁷⁴ *Slovenec*, št. 169, 26. julij 1944, str. 1–2.

⁷⁵ SI AS 1877, t. e. 23, fasc. 165, mapa »Organizacijski štab Slovenskega domobranstva (OŠSD): splošne in zaupne naredbe, splošne in zaupne okrožnice 1943–1945«, dok. št. II 24007, Povelje št. 5.

⁷⁶ Prav tam.

⁷⁷ SI AS 1618, t. e. 211, mapa »Ldschitz. Btl. 927, IIb Odlikovanja«, »Vorschlaglisten für KVK. II.Kl.m.Sch.,KVK.ohne Schw und Kriegsverdienstmedaille«.

⁷⁸ SI AS 1877, t. e. 23, fasc. 165, mapa »II. udarni bataljon SD Rakek, Povelja in naredbe poveljnika Vuka Rupnika«, dok. št. II 0229395.

⁷⁹ Lisec (kota 872) zahodno od Velikih Blok. 10. avgusta 1944 je 47. četa pri Radleku naletela na 1. bataljon Ljubljanske brigade in ga v hudi, četrtr ure trajajoči borbi razbila ter v naskoku zavzela vas Radljek in zasedla hrib Lisec.

ker. Iztotako se je izkazal v jurišu na Pikovniku⁸⁰ 5.9. ter 17.X. na Korinju,⁸¹ kje se je v napadu I. voda na koto 728 priplazil s 4 vojaki skupini 100 partizanov za hrbet in tako na juriš napadel, ter pri tem pobil 24 partizanov in 2 ujel. 2. podnarednik Meden Alojzij; hraber in odličen borec. Izkazal se je pri napadu na Lisec 18.8.1944, zlati pa 5.9. na Pikovniku, kjer se je po nestanku municije z golimi rokami spoprijel z Mongolom, ki je streljal s strojnico, mu isto odvzel in ga pokončal. Odlikoval se je tudi pri napadu na VII. korpus 29.9. v Otavah⁸² kjer je padlo 5 višjih part. častnikov in bil težko ranjen polk. Popivoda.

3. narednik Tekavec Avgust; hraber in odličen borec. Izkazal se je že v mnogih borbah, ter je sovražniku prizadejal težke izgube. Zlasti se je izkazal pri jurišu na Lisec 10. in 18.8.44, dalje 5.9.44, na Pikovniku, kjer je z nedojemljivo upornostjo, kljub silnemu sovražnemu ognju s svojo skupino naskakoval utrjeni hrib, dokler isti ni bil zavzet.»⁸³

V predlogu ne piše, za katero odlikovanje so predlagani, to je bilo očitno prepuščeno bodisi Vodstvenemu štabu za boj proti banditom bodisi samemu Rösenerju. Seznam je bil pripravljen 20. oktobra 1944, nakar so bili vsi trije predlagani domobranci dva meseca in pol kasneje odlikovani s križcem za vojne zasluge 2. stopnje z meči; ukaz je bil podpisan 4. februarja 1945.⁸⁴

Če primerjamo število odlikovanj, ki so jih na našem prostoru dobili pripadniki nemških enot v sklopu XVIII. vojnega okrožja in domobranci, je razlika ogromna. Avtor ocenjuje, da je bilo na slovenskih tleh podeljeno pripadnikom nemških enot približno 100 železnih križcev 2. stopnje, med pet in 10 železnimi križci 1. stopnje, okoli 1.500 križcev za vojne zasluge 2. stopnje z meči in okoli 30 križcev za vojne zasluge 1. stopnje z meči,⁸⁵ medtem ko so slovenski domobranci dobili le tri železne križce 2. stopnje in sedem križcev za vojne zasluge 2. stopnje z meči. Upoštevati je sicer treba, da so bili domobranci upravičeni do odlikovanj zgolj dobro leto, pripadniki nemških enot pa ves čas, ko so bili stacionirani na slovenskih tleh, vendar tudi če to dejstvo vzamemo to v obzir, je razlika še vedno ogromna.

Intenzivnost bojnih operacij na ozemlju, ki ga obravnava ta članek

Eden od pokazateljev intenzivnosti oziroma jakosti bojev so gotovo izgube vojskujočih se enot. Nemške oborožene sile so imele v drugi svetovni vojni okoli 2.851.000 padlih vojakov in do konca januarja 1945 4.429.875 ranjenih vojakov;⁸⁶ pogrešani vojaki tu niso všteti. Na leto bi to v odstotkih statistično

⁸⁰ Pri vasi Pikovnik se je Rupnikov bataljon 4. septembra 1944 spopadel z 2. četo 1. bataljona 10. Ljubljanske brigade. Domobranci so po naskoku zavzeli vas Pikovnik, v kateri so bili partizani in uničili 2. četo.

⁸¹ 17. oktobra 1944 se je domobranski II. bataljon spopadel z 8. partizansko brigado pri Korinju. Napad je partizane presenetil. Po nekajurni borbi so se partizani z velikimi izgubami umaknili proti zahodu in jugozahodu.

⁸² Pri napadu na vas Otave dne 28. septembra 1944 so domobranci presenetili štab VII. Korpusa in bi skoraj ujeli partizanska polkovnika Staneta Semiča – Dakija in Pera Popivoda; oba sta v zadnjem trenutku ušla; v hiši, kjer sta prenočevala, pa pustila svojo bluzo in plašč.

⁸³ SI AS 1877, t. e. 23, fasc. 165, mapa »II. udarni bataljon SD Rakek, Povelja in naredbe poveljnika Vuka Rupnika«, dok. št. II 0229395.

⁸⁴ SI AS 1877, t. e. 23, fasc. 165, mapa »Organizacijski štab Slovenskega domobranstva (OŠSD): splošne in zaupne naredbe, splošne in zaupne okrožnice 1943–1945«, dok. št. II 24007, Povelje št. 5.

⁸⁵ Prim. Car: *Odlikovanja za vojne zasluge v boju proti odporniškemu gibanju na območjih Hrvaške in Slovenije*.

⁸⁶ Prim. Overmans: *Deutsche militärische Verluste im Zweiten Weltkrieg*.

pomenilo 2,6 % padlih in 4,1 % ranjenih. 438. divizija je imela samo v letu 1944 317 mrtvih in 377 ranjenih⁸⁷ oziroma 3,9 % padlih in 4,2 % ranjenih, kar je primerljivo povprečju celotnih nemških oboroženih sil. Boji na slovenskih tleh so bili, vsaj kar se izgub tiče, primerljivi z boji na ostalih bojiščih. Za izgube slovenskega domobranstva ni točnih števil, Aleš Nose v svoji knjigi *Domobranci, zdravo – Bog daj* ocenjuje, da je padlo okoli 200 mož, medtem ko jih je bilo 900 ranjenih.⁸⁸ V odstotkih bi to pomenilo, gledano na leto, 0,9 % padlih in 4,3 % ranjenih, kar je, vsaj kar se tiče ranjenih, ponovno primerljivo s povprečnim odstotkom ranjenih v nemških oboroženih silah.

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

SI AS – Arhiv Republike Slovenije

- SI AS 1618, Nemške vojaške enote na zasedenem slovenskem ozemlju, 1942–1945.
- SI AS 1621, Nemško orožništvo na zasedenem ozemlju Gorenjske in Koroške 1941–1945.
- SI AS 1751, Zbirka arhivskega gradiva nemških okupacijskih oblasti in oboroženih enot na zasedenem slovenskem ozemlju.
- SI AS 1877, Slovensko domobranstvo.
- SI AS 1931, Republiški sekretariat za notranje zadeve Socialistične republike Slovenije (1918–2006).
- SI AS 2008, Nemške policijske enote na zasedenem slovenskem ozemlju.

TISKANI VIRI

Oberkommando des Heeres: Allgemeine Heeresmitteilungen 1942, Ausgabe 28, št. 573. Berlin: Oberkommando des Heeres, 1942.

Oberkommando des Heeres: Allgemeine Heeresmitteilungen 1943, Ausgabe 4, št. 121. Berlin: Oberkommando des Heeres, 1943.

Zbornik dokumentov in podatkov o narodnoosvobodilni vojni na Slovenskem, knjiga 2 (19), boji na Slovenskem 1945. Ljubljana: Obramboslovni raziskovalni center Inštituta za družbene vede pri Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani, 1995.

ČASOPISJE

Slovenec, 1944.

LITERATURA

Alt, Mario: *Die Auszeichnungen der Deutschen Wehrmacht 1939-45, Das Eisenerne Kreuz 1939 2. Klasse*. Schönau: Verlag Weber, 2015.

Angolia, R. John: *For Führer and Fatherland, Military awards of the Third Reich*. San Jose, California: R. James Bender Publishing, 1989.

⁸⁷ SI AS 1618, t. e. 211, mapa »Ldschtz. Btl. 927«, »Divisionsbefehle 1944«.

⁸⁸ Prim. Nose: *Domobranci, zdravo – Bog daj*.

Bender, Roger in Strandberg, John: *The Call of Duty, Military Awards and Decorations of the United States of America*. San Jose, California: R. James Bender Publishing, 2004.

Car, Pavel: *Slovenci, junaki avstrijskih armad in njihova odlikovanja (od 1757 do 1918)*. Ljubljana: Signum laudis, 2017.

Car, Pavel: *Odlikovanja za vojne zasluge v boju proti odporniškemu gibanju na območjih Hrvaške in Slovenije*. Doktorska disertacija, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, 2019.

Chefdebien, Anne in Wodey, Laurence: *Ordres et Decorations en France*. Paris: Musee National de la Legion D'Honneur et des ordres de chevalerie, 2006.

Dorling, Taprell H.: *Ribbons and Medals*. London: Osprey Publishing, 1983.

Durov, V. A.: *Russkie I Sovetskoe voennie nagradi*. Moskva: Gosudarstvenii ordena Lenina, istoriskii muzei, 1990.

Gray, Randal: *Kaiserschlacht 1918, the final German offensive*. London: Osprey Publishing, 1991.

Hall, Donald: *British Orders, Decorations and Medals*. San Diego, USA: Bennett Books, 1973.

Klietmann, Kurt-Gerhard: *Pour le Merite und Tapferkeitsmedaille*. Berlin: Die Ordens-Sammler, 1966.

Kocjančič, Klemen: *Red mrtvaške glave pod Alpami, enote in ustanove Waffen-SS na slovenskem med drugo svetovno vojno*. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2021.

L'Ordre de la Legion d'honneur a l'aube de 3eme millenaire. Paris: Editions Lava-zuelle, 1996.

Michaelis, Rolf: *Deutsche Kriegsauszeichnungen 1939-1945 Heer-Waffen-ss-Polizei*. Berlin: Michaelis-Verlag, 2002.

Michaelis, Rolf: *The history of the 24. Waffen-Gebirgs [Karstjäger]-Division der SS and the Holders of the Anti-Partisan War badge in Gold in the Second World War*. Berlin: Michaelis-Verlag, 2011.

Mlakar, Boris: *Slovensko domobranstvo 1943-1945*. Ljubljana: Slovenska matica, 2003.

Nose, Aleš: *Domobranci, zdravo - Bog daj*. Ljubljana: Modrijan, 2017.

Overmans, Rudiger: *Deutsche militärische Verluste im Zweiten Weltkrieg*. Berlin: De Gruyter Oldenbourg, 2004.

Patzwall, Klaus: *Das Bandenkampfabzeichen 1944–1945 [Studien zur Geschichte der Auszeichnungen]*. Hamburg: Patzwall, Norderstedt, 2003.

Scapini, Antonio: *The Anti-partisan Badge*. Richmond: B&D Publishing, LLC, 2015.

Thibaudeau, Antoine-Claire de: *Mémoires sur le Consulat [1799-1804]*. Pariz: Chez et Ponthieu et Cie, 1827.

Tuider, Othmar: *Die Wehrkreise XVII und XVIII 1839-1945*. Wien: Heeresgeschichtliches Museum/Militärwissenschaftliches Institut, 1983.

Wernitz, Frank: *The Iron Cross 1813-1870-1914, The history and Significance of a Medal*. Dunaj: Verlag Militarria, 2013.

Williamson, Gordon: *The Iron Cross, A history 1813-1957*. Poole, UK: Blandford Press, 1985.

Yerger, Mark: *German Cross in Gold, Holders of the SS and Police*. San Jose, California: R. James Bender Publishing, 2012.

SUMMARY

THE HUNT FOR DECORATIONS FOR BRAVERY IN THE FIGHT AGAINST PARTISANS IN THE XVIII. MILITARY DISTRICT, FOLLOWING THE TRACES OF ARCHIVAL RECORDS

During the six years of World War II, German command authorities awarded members of the Army [Heer], the Waffen-SS and the police more than 5.5 million decorations for bravery and war merit, which means that every third German soldier was decorated. Members of the German armed forces who fought on Slovenian territory as part of the XVIII. Military District were awarded only a handful of decorations. For example, members of the 438th Special Purpose Division in 1944 received a total of only 24 Iron Crosses 2nd Class, while according to statistics, compared to the Army [Heer], they should have received more than 250 of these decorations, that is, ten times more. The division had more than 400 clashes with partisans in 1944, so there were undoubtedly sufficient opportunities for fearless deeds that would deserve a decoration.

Proposals for lower-ranking decorations, such as the Iron Cross, 2nd Class and the War Merit Cross, 2nd Class with Swords, were confirmed or approved in the XVIII. Military District by SS-Gruppenführer und Generalleutnant der Polizei [later SS-Obergruppenführer und General der Polizei] Erwin Rösener. Compared to other battlefields, Rösener awarded only a few decorations to members of his subordinate units. He may have considered that combat operations in the Slovenian national territory, which fell under the XVIII. Military District, were too small and the fighting insufficiently intense to award a large number of decorations. The "hunt for decorations", which is discussed in this article, did not have any particular effect on the final number of decorations awarded.

On the other hand, the losses of the Axis forces [dead and wounded] on the Slovenian national territory were comparable to the average losses in the German armed forces, which indicates a comparable intensity of fighting, so that the number of decorations could be comparable at least in this respect. In addition, no high German decorations were awarded in this area. The most highly decorated German officer was SS-Obergruppenführer und General der Polizei Rösener himself, who received the German Cross in Gold in February 1945. However, no German officer, let alone a soldier, was awarded the Knight's Cross of the Iron Cross on the Slovenian national territory.

The question arises as to why Rösener awarded so few decorations compared to other battlefields. Was the intensity of the fighting with the partisans on Slovenian territory less than elsewhere, or was the partisan fight on Slovenian national territory significantly less important for the German high command than the fighting on other, larger battlefields, even though the fighting on Slovenian territory statistically claimed almost the same percentage of dead and wounded as the large battlefields. In all likelihood, the fight against the partisans was less important for the German high command, and also [at least in their opinion] much less demanding. The question undoubtedly calls for further research that would confirm or refute this opinion.